

7

JULIJANA PAPAZOVA, ELENI NOVAKOVSKA

**Zastupljenost rok i džez muzike u programima
Muzičke omladine Makedonije (1974–1990)**

Poglavlje je posvećeno sagledavanju zastupljenosti rok i džez muzike u programima Muzičke omladine Makedonije (MOM) u doba FNR / SFR Jugoslavije. Uzimajući u obzir aktivnosti MO Jugoslavije (MOJ) i njene republičke organizacije u NR / SR Makedoniji tokom 70-ih i 80-ih godina, opaža se dvojak tretman rok muzike. Dok je državni vrh, uključujući i Savez socijalističke omladine Jugoslavije, ovu vrstu muzike u to vreme prihvatao i podržavao, vođstvo MOJ-a se tek kasnije, početkom 80-ih, priklonilo takvom „kursu”. Kako su rok i džez muzika istovremeno bile izložene i kritikama i pohvalama među ključnim akterima u kulturnim i akademskim institucijama, pratićemo na koji način se sjedinjenost oprečnih pogleda na njih manifestovala u radu MOM-a, odnosno koliko je ona uticala na oblikovanje programa, selekciju ansambala i organizovanje raznih edukativnih aktivnosti.

Ključne reči: Muzička omladina Makedonije, rok muzika, džez muzika, sedamdesete i osamdesete, program, koncerti, predavanja

1. Uvod – kratka istorija MOM-a (1963–1990)

Ideja o osnivanju Muzičke omladine Makedonije (MOM) nastala je 1963. u Bitolju, kada je grupa mladih muzičara zajedno s jednim brojem ljubitelja muzike osnovala lokalnu organizaciju Muzičke omladine. Naredne godine formirana je Republička zajednica MOM-a – jedna od šest republičkih zajednica MO Jugoslavije (MOJ).¹ Od tog razdoblja sve do 1991. MOM je aktivno sudelovao u programima MOJ-a. Čak se i deo sednica ove organizacije održavao u SR Makedoniji – poput II sednice Savezne konferencije Muzičke omladine Jugoslavije (SK MOJ), održane u Strugi u oktobru 1975.² MOM je funkcionisao u skladu sa Statutom

¹ Snežana Anastasova-Čadikovska, „Muzika, mladi, Makedonija”, u: 30 g. *Mužička mladina vo Makedonija* (Skoplje: Mužička mladina na Makedonija, 1993), 2.

² Arhiv Jugoslavije (AJ), Fond Mužičke omladine Jugoslavije (476), registratura 2 (R2), „Zaključci II sednice Savezne konferencije Mužičke omladine Jugoslavije održane u Strugi 25. i 26. oktobra 1975”, 3, 4, 9.

MOJ-a, radeći na muzičkom vaspitavanju mladih i uključivanju umetničke, ali i drugih vrsta muzike u njihov svakodnevni život. Najznačajnije aktivnosti obuhvatale su organizovanje koncerata prevashodno umetničke muzike, organizovanje grupnih poseta takvih događaja, razvijanje muzičkog amaterizma, kao i pružanje podrške mladim profesionalnim muzičarima. Takve aktivnosti razgranale su se tokom 70-ih godina. U čast proslave 10-godišnjice rada MOM-a, u časopisu *Mlad borec* izašla je retrospektiva delanja ove organizacije, dok je u Udruženju muzičkih umetnika Makedonije tim povodom održan koncert, kao i dodela zahvalnica. Svakako je ključna aktivnost MOM-a bilo organizovanje koncerata u gotovo svim gradovima SR Makedonije, i na tim koncertima nastupali su mladi umetnici, horovi, kamerni ansambli itd. Koncerti su uglavnom održavani u gimnazijama, osnovnim školama, na fakultetima i u radnim organizacijama. Osim toga, MOM se bavio i afirmisanjem muzike među mladima kroz organizovanje muzičko-poetskih večeri i tematskih predavanja. Džez koncerti-predavanja takođe su bili aktuelni tokom prvih deset godina rada.³ Džez i rok muzika, koje, s obzirom na „ukorenjenost” u popularnu muzičku produkciju, nisu – poput umetničke muzike – predstavljale prioritet u kreiranju koncertnog programa, počinju da se uključuju u programe MOJ-a od 1976. godine. Među programskim aktivnostima koje je MOM podržavao tokom 70-ih i 80-ih posebno su važne sledeće: „Vozom / autobusom u operu”, „Majski muzički karavan”, „Novembarski muzički karavan”, „Podijum za mlade”, „Radoviški susreti Muzičke omladine Makedonije”, takmičenja učenika muzičkih škola na republičkom nivou itd. MOM je u tom periodu imao redovnu saradnju s Makedonskom filharmonijom, kamernim orkestrom Radio-televizije Skoplje i većinom aktivnih kamernih ansambala.⁴ U prvoj dekadi rada MOM-a od izuzetne važnosti bilo je pokretanje programa „Podijum za mlade” (1973) u okviru međunarodnog muzičkog festivala „Ohridsko leto”, s ciljem da mladi muzičari iz čitave Jugoslavije dobiju priliku da nastupaju paralelno sa, u tom momentu, vodećim imenima u svetu umetničke muzike – poput Svjatoslava Rihtera (Рихтер), Andrea Navara (Navarro), Leonida Kogana (Kogan), Ive Pogorelića i drugih. Takođe, u saradnji s ovim festivalom od 1986. održava se muzički kamp MOM-a.

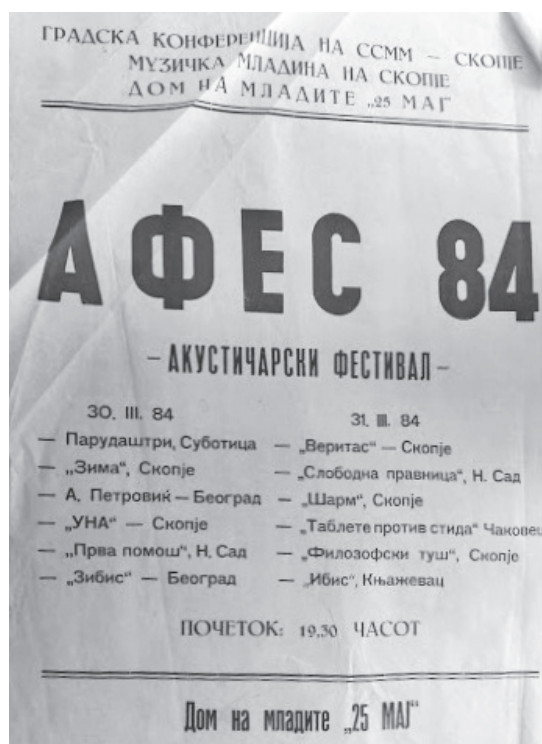
O pojedinim koncertima koji su izvođeni ne samo u okviru „Podijuma za mlade” već i šire, kao i o različitim događajima u organizaciji MOM-a, objavljuvane su reportaže i osvrti u dnevnim listovima i nedeljnicima.⁵ Majski i novembarski muzički karavani tokom 70-ih i 80-ih pružali su mogućnost značajnog obogaćivanja koncertne ponude u gotovo svim gradovima u SR Makedoniji.

³ E. K., „Muzika za site mladi. Jubilei”, *Mlad borec*, 17. decembar, 1975, 21; Anastasova-Čadikovska, „Muzika, mladi”, 2–7.

⁴ E. K., „Muzika za site mladi”, 21; Anastasova-Čadikovska, „Muzika, mladi”, 2–7.

⁵ Kiraca Boškova, „Podium na mladi”, *Mlad borec*, br. 1389, avgust, 1982, 10.

Potreba da se muzički život decentralizuje i da obuhvati što više krajeva ove republike predstavljala je važan cilj MOM-a. U tom kontekstu bitno je izdvojiti i manifestaciju „Radoviški susreti Muzičke omladine Makedonije” (Радовишки седенки на МММ) (1977), koja je obuhvatala raznovrstan koncertni sadržaj u trajanju od dva do tri meseca u toku godine.⁶ Tokom 80-ih MOM postaje kolektivni član Saveza socijalističke omladine (SSO) SR Makedonije, što je omogućilo bolji materijalni položaj i stabilnije uslove za razvoj programa. Od tada se u događaje pod okriljem ove organizacije uključuju i džez i rok muzičari, te ansambli koji promovišu savremenu igru. Usledila je i inicijativa MOM-a za osnivanje Skopskog džez festivala,⁷ koji je i danas jedna od najboljih manifestacija te vrste na području Jugoistočne Evrope. U tom periodu MOM počinje intenzivnije da saruđuje i s Domom omladine „25. maj” (Skoplje), u čijem se prostoru održavaju rok koncerti. Kao rezultat toga, 1983. organizovan je Akustičarski festival (AFES), koji se održavao tri godine zaredom. Na njemu su nastupali akustični rok bendovi iz čitave Jugoslavije.

Slika 1. AFES '84, plakat. Izvor: Arhiv Omladinskog kulturnog centra (MKC), Skoplje.

⁶ Arhiv Muzičke omladine Makedonije [Arhiv na Muzička mladina na Makedonija, u nastavku: AMMM], Knigi za programskite aktivnosti na RK MMM (1977–1990).

⁷ Anastasova-Čadikovska, „Muzika, mladi”, 4.

Aktivnosti MOM-a redovno su pratile sve značajnije novine, časopisi i radio-stanice: *Nova Makedonija*, *Večer*, *Studentski zbor*, *Mlad borec*, *Ekran*, *Komunist* i Radio Skoplje. Istovremeno, u nekim od tih listova još su se tokom 60-ih godina pojavljivali članci o rok i džez muzici, zatim najave koncerata i albuma i osvrti na njih, te intervjui s domaćim i inostranim rok i džez muzičarima, što je nedvosmisleno ukazivalo na prihvatanje ovih vrsta muzike kao legitimnih činilaca muzičkog i kulturnog života. Na saveznom nivou, kreatori i nosioci jugoslovenske kulturne i omladinske politike od kraja 70-ih počinju dodeljivati nagrade rok bendovima i muzičarima. Tako je nagradu „Sedam sekretara SKOJ-a” dobilo nekoliko rok grupa i muzičara. Između ostalih, ovu nagradu osvojila je grupa „Leb i sol” (1978) za uspešan spoj folklora i džez-rok muzike. Važno je istaći da u isto vreme pojedini rok sastavi nastupaju na kongresima SSO – na primer, grupa „Rezonans” je održala koncert u okviru IX kongresa SSO Bosne i Hercegovine.⁸ Paralelno s tim, kao što je već navedeno, rok i džez muzika počinju sve češće da se pojavljuju na programima MOM-a od druge polovine 70-ih. Kasnije uključivanje ovih žanrova proisticalo je iz podeljenosti u okviru jugoslovenskog kulturnog polja na, s jedne strane, uticajnu zajednicu koju su činili muzički stručnjaci, kompozitori i uvaženi muzički izvođači, i s druge, na grupu aktera političko-birokratskog tipa. U slučaju MOM-a, muzički stručnjaci su imali prevagu u dužem razdoblju, ali je s vremenom uticaj političko-birokratskih struja doveo do promena u pristupu oblikovanju programa.

2. Programska politika MOJ-a prema rok i džez muzici

Za razliku od stava MOJ-a da prednost u programu treba da se da umetničkoj muzici, Savez socijalističke omladine Jugoslavije (SSOJ) i vrh Saveza komunista Jugoslavije (SKJ) su još od sredine 60-ih godina zastupali stav da rokenrol nije u suprotnosti sa socijalističkim vrednostima.⁹ Od tog vremena, obeležavanje državnih praznika, poput Dana mladosti, podrazumevalo je angažovanje rok, džez i pop bendova. Rokenrol je tokom 60-ih bio deo kulture mladih, i ispoljavao se, osim kroz muziku, i u načinu oblačenja, pojavi specijalizovane štampe, kao i radijskih i televizijskih emisija, čiji će se broj značajno povećati u narednim decenijama.¹⁰ Istoričar Aleksandar Raković smatra da je partija (SKJ) omogućila

⁸ Aleksandar Raković, „Savez socijalističke omladine Jugoslavije i Muzička omladina Jugoslavije u sporu oko rokenrola 1971–1981”, *Tokovi istorije* 3 (2012): 183.

⁹ Videti detaljnije o tome u: Aleksandar Raković, *Rokenrol u Jugoslaviji 1956–1968* (Beograd: Arhipelag, 2011).

¹⁰ Aleksandar Raković, „Rokenrol u socijalističkoj Jugoslaviji. Od zabave gradske omladine do nacionalne kulture”, u: *San o gradu: zbornik radova*, urednici Emir Kusturica, Aleksandar Vraneš (Beograd: Andrićev Institut, https://doi.org/10.18485/ai_san_o_gradu.2018.ch18, 2018), 434; up. i Raković, *Rokenrol u Jugoslaviji*.

nesmetan razvoj rokenrola, jer je rokenrol omogućavao povezivanje mladih i brisanje socijalnih i nacionalnih razlika. Na taj način se rokenrol nametnuo kao važan kohezivni faktor u socijalističkoj Jugoslaviji.¹¹

Sredinom 70-ih godina u okviru SKJ i SSOJ su došli do zaključka da vanškolsko socijalističko vaspitanje omladine treba da se odvija kroz rok muziku, te je od MOJ-a zatraženo da tu vrstu muzike uvrsti u svoje redovne programe. U početku je u MOJ-u postojao otpor ka proširenju uobičajenih programskih okvira. Umesto da bude inicijator takvog procesa, ova organizacija je zapravo reflektovala podejlenost u jugoslovenskom kulturnom polju spram fenomena popularne muzike. Tako je na II kongresu MOJ-a u Baškom Polju (23–25. aprila 1971) dominirao stav o neprihvatanju rokenrola, iznošena su stajališta o odnosu muzike i mladih, a posebna pažnja bila je posvećena kritici ekspanzije „šunda” u zabavnoj i narodnoj muzici, kao i izvođača-zvezda.¹² Na III sednici Konferencije MOJ-a, održanoj u Titogradu 1976, ponovo je došlo do nesuglasica između SSOJ i rukovodstva MOJ-a. SSOJ je preporučivao da MOJ „kroz samoupravne socijalističke principe krene u problemska istraživanja pop muzike [pod time se uglavnom mislilo na rokenrol] i da u saradnji sa Savezom socijalističke omladine, Socijalističkim savezom radnog naroda i Savezom komunista povede javnu raspravu sa mladima”.¹³

Akademski muzičari takođe su se protivili uključivanju popularne muzike u razne obrazovne i koncertne aktivnosti. O tome se govorilo u brojnim prilikama ne samo na kongresima i skupovima MOJ-a već i u jugoslovenskim muzičkim enciklopedijama.¹⁴ U časopisu *Kulturen život*, koji je izlazio u SR Makedoniji tokom 1958. i 1959, pojavilo se više tekstova o problemu razvoja muzičkog amaterizma. U njima se, na primer, na džez i dalje gledalo kao na negativnu pojavu koja demotiviše mlade da se uključuju u amaterske ansamble poput horova i orkestara.¹⁵ Akademski muzičari ujedno su se protivili izvođenju džez muzike.¹⁶ Ipak, tokom 60-ih godina, na lokalnom i regionalnom nivou uočava se promena negativne politike spram džeza (ali i rokenrola) uz uslov da se džez ansambl organizuju u okviru postojećih kulturno-umetničkih društava (KUD). Zahvaljujući tome, u mnogim KUD-ovima pojavljuju se džez sastavi. Prvi značajan ansambl te vrste

¹¹ Raković, „Rokenrol u socijalističkoj Jugoslaviji”, 436.

¹² Raković, „Savez socijalističke omladine Jugoslavije i Muzička omladina Jugoslavije”, 171.

¹³ Isto, 177–178.

¹⁴ Videti, primera radi, jedinice „Šlager” (str. 567) i „Zabavna muzika” (str. 661–662) u: *Enciklopedijski leksikon. Mozaik znanja. Muzička umetnost*, urednik Dušan Plavša (Beograd: Interpres, 1972).

¹⁵ Boško Stankovski, „Kulturno-zabavniot život da odi vo čekor so sovremenite baranja”, *Kulturen život* 1–2 (februar 1958): 3–9; Todor Skalovski, „Problemi na muzičkiot amaterizam”, *Kulturen život* 4 (jul–avgust 1959): 1–2.

¹⁶ Vladan Velkov, *Evgenij Ladislav Palfi. (Ne)zaboraveniot genij* (Skoplje: Makedonska iskra, 2009), 49–50.

u SR Makedoniji formiran je pod okriljem KUD-a „Makedonka” iz Štipa (1959), dok je na Radio-televiziji Skoplje 1961. kreiran Plesni orkestar (Tancov orkestar).¹⁷ Paralelno s tim, sve je izrazitija bila potpora razvoju džez scene u Jugoslaviji zahvaljujući, između ostalog, osnivanju džez festivala u Ljubljani, Bledu, Beogradu i drugim gradovima. Džez se na velikim pozornicama učestalo pojavljivao tokom 60-ih godina, a na koncertima su nastupale velike svetske zvezde poput Sare Von (Sarah Vaughn), Vudija Hermana (Herman), Kaunta Bejsija (Basie), Ele Fildžerald (Fitzgerald), Djuka Elingtona (Ellington) itd. U tom razdoblju počeli su da izlaze i časopisi posvećeni popularnoj muzici – npr. *Džuboks* i *Ritam*, a diskografske kuće su povećale broj izdatih pop, džez i rok ploča.¹⁸

U skladu sa zvaničnom kulturnom politikom i opštim pravcem razvoja muzičkog života u Jugoslaviji, od druge polovine 70-ih učestale su rasprave o uključivanju popularne muzike u programe MOM-a na lokalnom nivou. Novinar Mile Manevski je, razmatrajući rad MOM-a, zaključio da je neophodno da se uvedu nove vrste dela, te da u programima nedostaje „zabavne muzike i muzike za ples”. Štaviše, kako je verovao, „nepobitna je činjenica da je odsustvo [ovih vrsta muzike] [...] dovelo do brojnih nepoželjnih pojava (grananje raznih plesnih klubova, organizovanje privatnih disko-klubova, zabava i sl.), nama ne-svojtvenih. Zahtevi za zabavnom muzikom dolaze iz same Muzičke omladine i to svakako treba pozdraviti”.¹⁹ Prema rečima Manevskog, šteta je što koncerti zabavne muzike koje je organizovao MOM nisu i ranije priređivani, jer je njihov kvalitet bio bolji u odnosu na muzičke sadržaje u novim mestima razonode kao što su privatni disko-klubovi.

Nakon koncerata MOM-a vodile su se žive diskusije u Udruženju kompozitora u Skoplju, a krajem 70-ih započeta je opsežnija rasprava u vezi s uvođenjem rok i džez muzike u programe.²⁰ Mirko Stefanoski²¹ pisao je 1977. godine o ak-

¹⁷ Eleni Novakovska, „Macedonia”, u: *The History of European Jazz – The Music, Musicians and Audience in Context*, uredio Francesco Martinelli (Sheffield, Bristol: Equinox Books Publishing, 2018), 581–593.

¹⁸ Eleni Novakovska, „Džezot, kulturnata politika i mediumite vo Makedonija (1944-1970)”, predavanje na „Struškoj muzičkoj jeseni” (Struga, 9. septembar 2017); Eleni Novakovska, „Za početocite i razvojot na zabavnata i džez muzika vo Makedonija”, u: *Muzikata na počvata na Makedonija od Atanas Badev do denes. Prilozi za istražuvanje na istorijata na kulturata na počvata na Makedonija*, knjiga 12, urednici Georgi Stardelov, Dragoslav Ortakov, Dimitrije Bužarovski (Skoplje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite, 2004), 241–251.

¹⁹ M. [Mile] Manevski, „Muzičkata mladina denes. Proniknuvanje vo združeniot trud”, *Nova Makedonija*, br. 10747, 21. decembar, 1976, 10. Sve citate iz makedonske štampe, kao i celokupno poglavlje, prevela je s makedonskog na srpski jezik dr Ivana Vesić.

²⁰ Iz intervjua s Aleksandrom Gerasimovskim, generalnim sekretarom MOM-a. Intervju je vođen 17. decembra 2020. u Skoplju.

²¹ Mirko Stefanoski (1954–), dugogodišnji član MOM-a, redovni učesnik u njegovim aktivnostima, delegat MOJ-a pri Saveznoj konferenciji SSOJ-a, predsednik MO Skoplja, predsedavajući Predsedništva SK MOJ-a kao deo delegacije RK MOM-a.

tivnostima MOM-a u Studentskom zboru izdvajajući, pored ostalog, tematske koncerte poput karavana, konceptualne koncerte, i edukativne večeri kao što su: „Muzički čas uživo”, „Upoznajmo instrument”, „Avangardni eksperimentalni klub” itd. Jedan od značajnijih nedostataka, prema mišljenju Stefanoskog, bilo je izostavljanje rok, džez i narodne muzike iz programa.²² Od naredne godine započelo se s organizovanjem nastupa rok i džez sastava na lokalnom nivou. Na području međurepubličkog delanja MOJ-a pionirski korak načinjen je s nastupima rok grupe „Leb i sol”, koja je u aprilu 1981. održala tri koncerta u Zagrebu pred ukupno 5000 posetilaca.²³ I na međunarodnom planu, na raznim muzičkim konferencijama i seminarima u tom periodu, važnost popularne muzike u obrazovanju mladih postaje aktuelna tema. Pored ostalog, članovi MOJ-a su u septembru 1977. prisustvovali seminaru posvećenom muzičkom amaterizmu održanom u Lisabonu, a jedna od diskusija bila je posvećena važnosti osnivanja džez i pop sastava. Naziv seminara bio je „Obrazovanje muzičara amatera”, a organizovali su ga MO Portugala i portugalska sekcija Međunarodnog društva za muzičko obrazovanje.²⁴ Takođe, treba navesti i podatak da se tokom V kongresa MOJ-a (maj 1981) naširoko raspravljalo o temi rok muzike i mladih. Upravo je na ovom kongresu usvojena važna odluka da rok muzika postane deo muzičkog obrazovanja mladih Jugoslovena i da bude uključena u programe MOJ-a.

Na V kongresu u radnom predsedništvu predstavnici MOM-a bili su Mirko Stefanoski i Žaklina Jovanova. Mirko Stefanoski vodio je plenarnu sednicu MOJ-a 23. maja 1981. u Centru „Sava” u Beogradu. U raspravama se govorilo o odnosu muzike, mladih, kulture i društva. Između ostalog, napravljeno je poređenje između MOJ-a i kulturnih institucija u vezi s pitanjem o tome kako bi MO mogla da se kroz svoj program uključi u samoupravno delanje, slobodnu razmenu rada i društvenu saradnju na svim nivoima.²⁵ Već su se u tezama za raspravu na V kongresu MOJ-a 1981. otvorila brojna pitanja i dileme, na primer: šta je to muzika mladih, koliko je dostupna u raznim sredinama, gradovima i selima, da li je rok muzika deo kulture mladih u jugoslovenskom društvu, predstavlja li ona protest protiv socijalističkog društva, kakvi su stihovi pesama i koje su njihove poruke.²⁶ Prilikom održavanja – u okviru ovog kongresa – tribine „Društvo–kultura–muzika–mladi” dati su osvrti na animiranje mladih, kao i na

²² Mirko Stefanoski, „Muzička mladina. Muzički karavani”, *Studentski zbor*, br. 33, 22. novembar, 1977, 14.

²³ AJ, 476, R1, *Bilten* br. 2, „Peti Kongres Muzičke omladine Jugoslavije, Beograd, 24. maj 1981”, 13.

²⁴ AJ, 476, R27, „Dopis Udruženja za muzičko obrazovanje Portugala [Associação Portuguesa de Educação Musical]”, br. 113-d/V5, 17. maj 1977, Beograd.

²⁵ AJ, 476, R1, „Mesto, uloga i zadaci Muzičke omladine Jugoslavije u podsticanju i razvoju kulture i umetnosti – s posebnim naglaskom na muziku kulturu i muzičko stvaralaštvo mladih. Teze za raspravu na Petom kongresu MOJ-a, Beograd, maj 1981”, 15.

²⁶ Isto, 1.

pitanja o tome šta je to muzika mladih, odnosno šta oni najradije slušaju. Pijanistkinja i kompozitorica Ksenija Zečević zaključila je da je rok muzika najzastupljenija među ovom populacijom, dok je kompozitor Dimitrije Bužarovski smatrao da je novokomponovana narodna muzika zapravo rasprostranjenija, ističući da je rok privilegija samo jednog sloja mladih kojima su dostupne gramofonske ploče i novi uređaji za reprodukciju zvuka.²⁷ Na drugoj tribini pod nazivom „Programski sadržaj Muzičke omladine” muzikolog Ladislav Racić iz Zagreba razmatrao je rok muziku. On je verovao da tu vrstu muzike treba podupreti, ali i istraživati na naučnim osnovama kako bi mogle da se kritički rasvetle njene različite dimenzije. Takođe, Racić je smatrao da je važan i rad na stvaranju „novih realnih kriterija s kojima bi se vršilo pravilno procenjivanje estetske vrijednosti pojedinih djela i korisno upotrebio [...] aktuelitet [rok muzike] u širem muzičkom obrazovanju”.²⁸ Navedeni suprotstavljeni stavovi o rok muzici Zečevićeve i Racića, s jedne, i Bužarovskog, s druge strane, govore o različitom tretmanu rok muzike unutar MOJ-a (i šire), odnosno na istovremenost njenog afirmativnog ocenjivanja i kritike koja joj je upućena. Početkom 80-ih u SFRJ, rok muzika je, sa svojim podžanrovima (pop-rok, novi talas, postpunk), bila široko rasprostranjena među omladinskom populacijom. To se jasno uočavalo na osnovu interesovanja za posete koncertima i kupovinu ploča bendova: „Bijelo dugme”, „Leb i sol”, „Riblja čorba”, „Prljavo kazalište”, „Idoli” itd., a zatim i kroz sadržaje omladinskih i muzičkih časopisa. Mahom su muzičari i publika dolazili iz srednje i radničke klase. Stoga, čini se da stav Bužarovskog nije bio u skladu s podacima, kako o generalnoj prisutnosti ove muzike među mladima tako i o sociokulturnim uslovima njenog nastajanja. Na pomenutoj drugoj tribini muzički kritičar Darko Glavan iz Zagreba detaljnije se pozabavio ulogom rok muzike u programima MOJ-a. Prema njegovom mišljenju, nakon dosta vremena, konačno se u aprilu 1981. dogodio obrt koji je trebalo da posluži kao model buduće saradnje MOJ-a s jugoslovenskom rok scenom. Naime, tada su u organizaciji MO Zagreba održana tri koncerta grupe „Leb i sol”. Takvu saradnju trebalo je nastaviti, kao i pružanje podrške muzici visokih umetničkih kvaliteta, udruženih s društvenom angažovanošću, a ove odlike su, kako je verovao Glavan, bile svojstvene upravo rok muzici.²⁹ Naredne godine tema Republičke konferencije MO Bosne i Hercegovine (RK MO BiH) ticala se pop i rok muzike. U izveštaju s Konferencije uočava se jasna podrška rok grupama i kantautorima – štaviše, izneti su predlozi da se rok muzičari češće uključuju u aktivnosti MOJ-a kako bi mogli da predstave svoj rad i da napreduju u njemu. Time bi se ujedno povećalo interesovanje za članstvo u organizacije MO imajući u vidu

²⁷ AJ, 476, R1, *Bilten* br. 2, „Peti Kongres Muzičke omladine Jugoslavije, Beograd, 24. maj 1981”, 5.

²⁸ Isto, 12.

²⁹ Isto, 13.

veliku naklonjenost mladih ovoj vrsti muzike. Za potrebe Konferencije novinar Ognjen Tvrtković pripremio je referat „Zadaci MO na području rok muzike”. Između ostalog, on je smatrao da rok muziku ne treba posmatrati kao antipod umetničkoj muzici, već da oba žanra treba da se paralelno razvijaju i dopunjuju.³⁰ Tokom 80-ih situacija u vezi sa zastupljenošću popularnih muzičkih žanrova u programima MOJ-a bila je znatno bolja. Organizovani su samostalni i grupni koncerti rok sastava, a zatim i karavani kao prepoznatljivi format u okviru ove organizacije. Primera radi, tokom maja 1988. održana je manifestacija „Ju susreti '88”, u okviru koje je MOJ organizovao karavan s nastupima mladih muzičara i ansambala iz žanra umetničke, rok, pop, tradicionalne narodne i džez muzike u nekoliko jugoslovenskih gradova, uključujući i Skoplje.³¹

Kada je reč o dvojakom tretmanu rok i džez muzike, stiče se utisak da su osobito kritički stavovi predstavljali neku vrstu odjeka Adornove (Theodor Adorno) kritičke teorije i teza koje je isticao – poput šematizovanosti popularne muzike i njene izrazite strukturalne različitosti u odnosu na umetničku i savremenu umetničku muziku. U kulturološkim, sociološkim ili muzikološkim studijama posvećenim popularnoj muzici u poslednjih 30 godina, ova vrsta muzike (džez, pop, rok itd.) ne posmatra se kao suprotnost ili antiteza umetničkoj muzici, već se, poput nje, posmatra kao entitet sa svojim specifičnim estetskim karakteristikama, uslovljen istorijskim, socioekonomskim i sociokulturnim kontekstom.³² „Jugoslovenska pozicija” spram popularne muzike sadržala je dve paralelne linije – jednu koja je promovisala politiku kulturne progresivnosti i distinktivnosti SFRJ u odnosu na Istočni blok, i drugu, raspostranjenu među akademskim muzičkim krugovima, s naglašeno kritičkim odnosom prema svemu što nije pripadalo visokoumetničkoj muzičkoj produkciji i praksi. Takav odnos nije bio nepromenljiv, tačnije – u pojedinim razdobljima postojala je težnja da se popularna muzika podrži. Primera radi, iako je Savez kompozitora Jugoslavije (SAKOJ) osnovan 1950. godine, autori popularne muzike našli su se među članovima tek od 1963. S vremenom je zauzet stav da muziku nije potrebno deliti na ozbiljnu i manje ozbiljnu, te na zabavnu ili manje zabavnu, već da treba stvarati dobru, originalnu i kvalitetnu muziku.³³ Celokupan razvoj jugoslovenske rok muzike bio je prožet suprotstavljenim sociokulturnim tendencijama, uključujući

³⁰ AJ, 476, R74, „Zadaci Muzičke omladine u oblasti rok muzike – pretpostavke za širi dijalog, pripremio Ognjen Tvrtković, Sarajevo, maj 1982”, 2.

³¹ AJ, 476, R5, „Zaključci sa sednice Predsedništva SK MOJ održane u Beogradu 5. marta 1988 god. u prostorijama Muzičke omladine Srbije, Terazije 26/II s početkom u 11.30 časova”, br. 58/1-NDJ, 1988, 6. Detaljan pregled svih aktivnosti MOM-a na polju popularizacije rok i džez muzike dat je u Prilogu, u tabelama 1 i 2.

³² Julijana Žabeva Papazova, *Popularna muzika. Teorija i istorija* (Skoplje: Templum, 2014), 21, 22.

³³ Branko Karakaš, „Kade odi našata zabavna muzika?”, *Nova Makedonija*, br. 9656, 9. decembar, 1973, 12.

pružanje podrške tom procesu ili pak težnju da se on sputa. Ipak, dominantnu ulogu u razvoju rok i džez muzike imao je tadašnji državni vrh, koji je kroz potporu koncertima, diskografskim izdanjima, te štampanju rok magazina radio na široj afirmaciji jugoslovenske muzike i kulture na republičkom, saveznom i međunarodnom nivou.

3. Rok koncerti u organizaciji MOM-a

Rok muzika je u sklopu programa MOM-a od kraja 70-ih godina prošlog stoleća bila predstavljena kroz koncerte i predavanja. Zastupljene su sledeće vrste događaja na kojima su nastupali rok bendovi: 1. učešće u redovnim aktivnostima u organizaciji MOM-a, 2. sudelovanje u kulturnim dešavanjima, radnim akcijama, seminarima i sl., 3. samostalni koncerti, 4. zajednički koncerti na kojima, u okviru međurepubličke saradnje MO, učestvuju bendovi iz više jugoslovenskih republika, 5. gostovanja rok bendova iz inostranstva, 6. suorganizovanje rok koncerata i festivala MOM-a s drugim lokalnim kulturnim institucijama.

Koncerti u SR Makedoniji uglavnom su se održavali u Domu omladine „25. maj” u Skoplju, Domu omladine u Štipu, u gimnazijama, domovima kulture, kao i na otvorenom (trgovi, platoi ispred domova kulture i dr.). Među prvim zabeleženim koncertima bili su nastupi akustične rok grupe „Makakus” iz Skoplja (1978–1985). Grupa „Makakus” nastupala je na radnim akcijama, na redovnim priredbama MOM-a, na omladinskim priredbama u drugim republikama – npr. na susretu „Mladost Sutjeske” na Tjentištu 1981. godine.³⁴

Osim saradnje s domaćim rok grupama, MOM je učestvovao i u organizovanju rok koncerata inostranih bendova. U aprilu 1980. je zahvaljujući tome održan niz koncerata pop-rok sastava „Klas D.” iz Melburna. Koncerti su bili namenjeni mladima i građanima, a odigrali su se: 23. aprila u Delčevu, 24. u Radovišu, 25. u Tetovu, 26. i 29. aprila u Bitolju.³⁵ „Leb i sol”, jedna od najboljih jugoslovenskih rok grupa, osim što je prva na području Jugoslavije održala celovečernje koncerte u Zagrebu, organizovane na temelju međurepubličke saradnje organizacija MO, nastupa i na republičkim koncertima u organizaciji MOM-a. Prvi podaci o nastupima „Leb i sol” datiraju od 12. januara 1978, kada je ova grupa zajedno

³⁴ AMMM, Kniga za evidencija na programskite aktivnosti na RK MMM za 1981. godina [nadalje: Kniga za evidencija RK MMM – 1981], „Priredba vo ramki na tradicionalnata manifestacija ‘Mladost Sutjeske’. Učesnici od MMM: Akustičarska grupa Makakus, Skopje”, 22. septembar 1981, Tjentište.

³⁵ AMMM, Kniga za realizirani programski aktivnosti na RK MMM za 1980 godina, „Koncert za členovi na Muzička Mladina i gragjanstvo od Delčevo”, 23. april 1981; „Koncert za členovi na Muzička Mladina i gragjanstvo od Radoviš”, 24. april 1980; „Koncert za členovi na Muzička Mladina i gragjanstvo od Tetovo”, 25. april 1980; „Koncert za členovi na Muzička Mladina i gragjanstvo od Skopje”, 26. april 1980; „Koncert za členovi na Muzička Mladina i gragjanstvo od Bitola”, 29. april 1980.

s drugim bendovima i muzičarima učestvovala na koncertu za izgradnju puteva.³⁶ Potom su 1981. „Leb i sol” održali nekoliko samostalnih koncerata, i to u Delčevu, u tamošnjoj srednjoj školi (27. 10), pred oko 1000 posetilaca, a zatim u Domu kulture u Probištipu (28. 10), pred oko 1100 posetilaca. Bili su to ujedno i prvi koncerti s njihovim novim članom grupe – Dragoljubom Đuričićem.³⁷ U maju 1985. ova grupa nastupila je na dva koncerta u organizaciji MOM-a – najpre na Fakultetu likovne umetnosti u Skoplju (17. 5), a potom na Trgu Maršala Tita, takođe u Skoplju (18. 5), pred gotovo 10.000 posetilaca. Potom je usledio i koncert u okviru Festivala mladih radnika Jugoslavije.³⁸ Na ovom primeru vidimo da je na rok koncertima u organizaciji MOM-a rastao broj posetilaca, koji je na otvorenom prostoru – poput centralnog trga u Skoplju – mogao da dostigne i cifru od gotovo 10.000. Na ovaj način potvrđuje se veliko interesovanje publike za kvalitetne rok izvođače, kao i za izmenjenu i obogaćenu programsku shemu MOM-a, zasnovanu na uvažavanju različitih muzičkih preferencija mladih. Osim toga, „Leb i sol” su se našli i na koncertnim programima u sklopu pojedinih međunarodnih akcija MOJ-a. Tako je na listu izvođača umetničkog programa XXX kongresa Međunarodne federacije Muzike omladine (MFMO / FIJM)³⁹, održanog u Zagrebu u avgustu 1979, uvršten i ovaj sastav.⁴⁰

Kao suorganizator, MOM je tokom 80-ih doprineo održavanju više rok koncerata i festivala. Tu treba istaći koncert „Rok izazov” (1982), u čijoj su pripremi učestvovali: Opštinska konferencija MO Čaira, Gradska konferencija MOM – Skoplje, Drugi program Radio Skoplja i Palas-turist. Za 2. oktobar 1982. na Gradskom stadionu u Skoplju najavljeni su nastupi grupa: „Cilinder”, „Karamela”, „Ambasadori”, „Divlje jagode”, „Paskvelija”, „Lačni Franc”, „Film”, „Točak” i dr.⁴¹ Tokom 80-ih, MO Čaira (Skoplje) bila je naročito aktivna u organizovanju rok koncerata. Između ostalog, za 1. oktobar 1983. u Domu omladine „25. maj” najavljen je koncert na kojem je planirano učešće nekoliko jugoslovenskih rok i sint-pop sastava: „Bastiona” i „Pramena” iz Skoplja, „Discipline kičme” iz Beograda i „Parlamenta” iz Zagreba.⁴²

³⁶ AJ, 476, R65, „Izveštaj za organizacionata aktivnost na RK MMM vo periodot 1. I – 28. XII 1978”, 15. januar 1979.

³⁷ AMMM, Kniga za evidencija RK MMM – 1981, „Koncert za mladi i gragjanstvo od Delčevo”, 27. oktobar 1981; „Koncert za mladi i gragjanstvo od Probištip”, 29. oktobar 1981.

³⁸ AMMM, Kniga za 1985 RK MMM, „Koncert za členovi na Muzička Mladina i gragjanstvo”, 17. maj 1985, Skoplje; „Koncert vo ramki na festivalot na trudot na mladite od Jugoslavija”, 18. maj 1985, Skoplje.

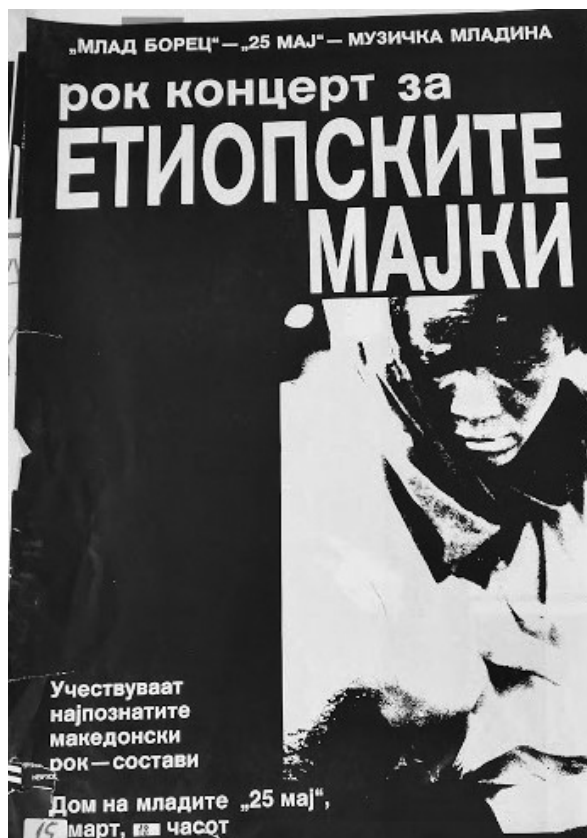
³⁹ Fédération internationale des Jeunesses musicales.

⁴⁰ AJ, 476, R66, „Muzička omladina Jugoslavije na ruke predsjeđnika SK MOJ. Umjetnički program”, Zagreb, 29. maj 1979, br. 351/79, 3.

⁴¹ Z. D., „Rok predizvik”, *Mlad borec*, br. 1390, 22. septembar, 1982, 19.

⁴² V. P., „Interesna koncertna večer vo Skopje. Pokana za koncert”, *Nova Makedonija*, br. 1315, 25. septembar, 1983, 8.

MOM je zajedno s uredništvom časopisa *Mlad borec*, organizacijom „Hrana za nivnite deca” i Domom omladine „25. maj” učestvovao u pripremi koncerta za gladne Etiopije, održanog u Skoplju 1985, na kome su nastupile grupe: „Avto-gram”, „Bastion”, „Memorija”, „Bon-ton”, „Psiho”, „Tumba”, „Padot na Vizantija”, „Moral”, „Šarm” i dr.⁴³ Uz podršku Gradske konferencije MO Skoplja i Doma omladine „25. maj”, od 1983. do 1985. održavao se Akustičarski festival (AFES), na kojem su nastupali akustični bendovi iz čitave Jugoslavije.

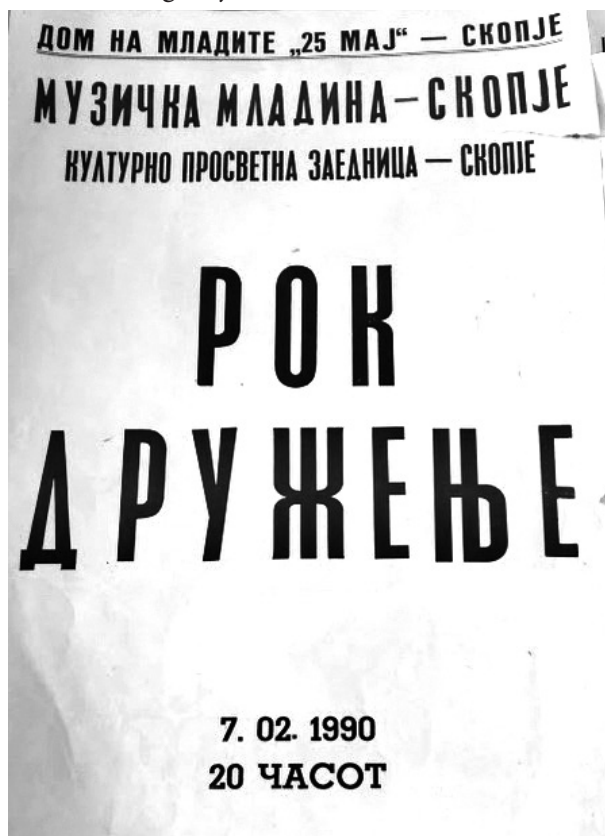
Slika 2. Rok koncert za etiopske majke, plakat. Izvor: Arhiv Omladinskog kulturnog centra (MKC), Skoplje.

Početakom 1989. MOM zajedno s Domom omladine „25. maj” sudeluje u pripremi rok koncerta i „Rok festa”. U Domu omladine održan je koncert „Rok druženje '89” (14. 1), a nastupile su prvonagrađene grupe u okviru „Rok festa”: „Talični Tom”, „Tornado”, „Kleržo” i „Premier”. Osim koncerta, pripremljena je i izložba plakata rok bendova iz Makedonije i šire.⁴⁴ U istom prostoru je u februaru

⁴³ Anonim, „Našite rokeri za etiopskite majki – hrana za nivnite deca!!!”, *Mlad borec*, br. 1475, 6. mart, 1985, 14.

⁴⁴ S. As., „Nie svirime makedonski rok”, *Ekran*, br. 949, 19. januar, 1989, 30, 31.

1990. održan „Drugi rok susret generacija” (II rok druženje na generaciji), a među izvođačima su se našli: Mihail Boškovski-Mice, „Bis-Bez”, „Kleopatra”, „RAH”, „Arhangel”, „Gradot na svetlinata”, „Čak Beri bend”, „Honki tonki”. Sve to je pratila izložba rok fotografija i starih instrumenata.⁴⁵

Slika 3. Rok druženje, plakat. Izvor: Arhiv Omladinskog kulturnog centra (MKC), Skoplje.

Rok bendovi su redovno bili deo manifestacija posvećenih proslavi Dana mladosti i Štafete mladosti. MOM je bio organizator i suorganizator tih manifestacija. U maju 1984. povodom Dana mladosti na Trgu Maršala Tita u Skoplju nastupili su sastavi „Memorija” i „Pramen” pred publikom od oko 3000 ljudi.⁴⁶ Na pojedinim koncertima posvećenim Štafeti mladosti nastupili su i sastavi iz drugih republika. Tako je u aprilu 1987. (20. 4) na Skopskom sajmu održan rok koncert na kojem je prisustvovalo blizu 12.000 ljudi, a među izvođačima bili su: „Deus”, „Aleksandar Makedonski”, „Haos in Laos”, „Berza”, „Ulis”, „Avtogram”,

⁴⁵ Ljupčo Jolevski, „Pirova pobeda”, *Mlad borec*, br. 1670, 21. februar, 1990, 47; AMMM, Dnevnik 1990, MMM, „II Rok druženje na generaciji”, 7. februar, 1990, Skoplje.

⁴⁶ AMMM, Kniga za evidencija RK MMM – 1984, „Nastap na skopski rok grupi po povod odbeleživanjeto Denot na mladosta”, 15. maj, 1984, Skoplje.

„Mizar”, „Zijan”, „Galija”, „Arnold Lejn”, Željko Bebek. Iste večeri je na platou ispred Makedonskog narodnog teatra održan još jedan koncert za Štafetu mladosti, na kome su nastupili muzičari različitih usmerenja, uz dominaciju rok sastava: Žaklina Stefkovska, „Fora”, „Ulis”, „Avtogram”, „Haos in Laos”, „Tonka-Džoksi”, te hor AKUD⁴⁷ „Mirče Acev”.⁴⁸ „Dan mladosti '88” u Domu omladine u Skoplju (20. 5) obeležen je rok koncertom uz učešće makedonskih grupa „Fora”, „Super Nova”, „Kleopatra”, „Talični Tom”, „Arena”, kao i gostiju: „Mrgudi” i „Petar Pan” iz Beograda. Nakon nekoliko dana (23. 5) na Trgu Maršala Tita u Skoplju održan je još jedan koncert u okviru ove manifestacije, a nastupili su „Haos in Laos”, „Mizar”, „Zijan” i „Električni orgazam” iz Beograda. Prisustvovalo je oko 10.000 posetilaca.⁴⁹

U sećanjima generalnog sekretara MOM-a Aleksandra Gerasimovskog izdvojen je Klub 3, koji je delovao krajem 70-ih i početkom 80-ih u podrumu hotela „Bristol” u Skoplju, i u kojem su se održavale disko-zabave i rok koncerti, kao i večeri poezije.⁵⁰ Zapravo, pred kraj 1978. MOM započinje saradnju s ovim klubom radi priređivanja tematskih večeri posvećenih popularnoj i umetničkoj muzici.⁵¹ Ove aktivnosti praćene su i u štampi. Tako su 1979. u Klubu 3, zajedno s MOM-om, organizovane prigodne disko-večeri na kojima su uz disko-muziku nastupali glumci, pesnici, pevači, pop grupe, horovi, novinari i dr. Ulaz je bio moguć s članskim kartama MOM-a i Književne omladine Makedonije (Книжевна младина на Македонија), dok je moto ovih događaja bio – „ljubav, prijateljstvo i muzika”.⁵² Naredne godine na istom mestu (26. mart 1980) održan je koncert pod nazivom „MO Skoplje u Disko-klubu 3”, a sudelovali su: Jakov Drenkovski (gitara i vokal), Jane Penov (gitara), Aleksandar Zdravkovski (gitara), uz goste iz „Estetske laboratorije” i grupe „Model”.⁵³

Kao što je ranije navedeno, rok sastavi su bili deo manifestacija u sklopu obeležavanja državnih praznika i kulturnog programa kongresa i sednica SSO. U

⁴⁷ Akademska kulturno-umetničko društvo.

⁴⁸ AMMM, Kniga za evidencija RK MMM – 1987, „Štafeta na mladosta '87”, 20. april 1987, Skoplje, Skopski sajam; „Štafeta na mladosta '87”, 20. april 1987, Skoplje, Plato ispred Makedonskog narodnog teatra.

⁴⁹ AMMM, Kniga za evidencija RK MMM – 1988, „Den na mladosta '88, Rok koncert”, 20. maj 1988, Skoplje, Dom omladine „25. maj”; „Den na mladosta '88, Rok koncert”, 23. maj 1988, Skoplje, Trg Maršala Tita.

⁵⁰ Iz intervju s Aleksandrom Gerasimovskim-Gerom koji je vodila Julijana Papazova 6. oktobra 2021. u Skoplju.

⁵¹ A. [Aleksandar] Dimitrov i dr., „Vo sabota navečer: rasonoda na mladite ili...”, *Mlad borec*, br. 1247, 14. oktobar, 1978, 17–19.

⁵² H. P., „I ljubov i muzika”, *Mlad borec*, br. 1266, 21. februar, 1979, 15.

⁵³ AJ, 476, R71, „MMM RK. Izveštaj za realizirane organizacioni aktivnosti na RK MMM vo periodot 1. I – 25. XII 1980. god”, 25. decembar 1980, Skoplje, 13.

Domu srednje škole u Skoplju, povodom XII kongresa SSO Makedonije, održan je rok koncert grupe „Fora” iz Skoplja (25. 3. 1986).⁵⁴

U dva su navrata tokom 80-ih rok grupe bile deo programa „Skopskog leta”. Primera radi, „Skopsko leto“ je 1986. (22. 6) svečano otvoreno uz „Rok hepening”. Koncert je održan u letnjem bioskopu „Park”, a nastupili su bendovi iz nekoliko jugoslovenskih republika: „Zijan” iz Đevđelije, „Raskoljnikov” iz Skoplja, „Hari Mata Hari” iz Sarajeva, „Električni orgazam” iz Beograda i „Ekatarina Velika” (EKV) iz Beograda.⁵⁵ I 1987. program „Skopskog leta” uključivao je rok koncert. Zahvaljujući tome, na Gradskom stadionu u Skoplju su se 26. juna okupili bendovi i solo muzičari iz čitave Jugoslavije, kao što su: „Leb i sol”, „EKV”, „Električni orgazam”, „Film”, Masimo Savić, „Aleksandar Makedonski”, „Kora”, „Demijan bend”, i to pred oko 8000 posetilaca.⁵⁶

Na temelju međurepubličkih razmena sastav „Zijan” je održao koncert u selu Jabuka ispred Doma kulture (2. avgust 1987). Iste godine, u zagrebačkom klubu Kulušić, „Leb i sol” održali su tri koncerta zaredom, i to 30. i 31. oktobra i 1. novembra.⁵⁷ Tokom maja 1990. MOM je doprineo međunarodnoj kulturnoj saradnji s koncertima bendova „Kleržo” i „Arhangel” u okviru petodnevne turneje po Čehoslovačkoj.⁵⁸

Godine 1988. program MOM-a obuhvatao je i priređivanje rok koncerata po makedonskim selima. Primera radi, u januaru te godine (20. 1) u selu Rakotnici nastupale su grupe „Fora”, „Fobija” i „Saygon”, uz oko 200 posetilaca. Nešto kasnije (31. 1) u selu Trubarevo našli su se bendovi „Fora”, „Fobija” i „Super Nova” pred približno 250 ljudi.⁵⁹ Osim koncerta za gladne iz Etiopije, održanog 10. aprila 1989. u sportskom centru Kale, u Skoplju je organizovan još jedan humanitarni koncert – „Ju rok za Jermeniju”. Tom prilikom su se na sceni našli domaći i inostrani muzičari i grupe: grupa „Nijagara” iz Francuske, muzičar Žan-Luj Ober (Jean-Louis Aubert) iz Francuske, Vladimir Kuzmin i grupa „Dinamik” iz SSSR, jugoslovenske grupe „Divlje jagode”, „Partibrejkers”, „Đavoli” i „Okto-bar 1864”, kao i muzičar Elvis Kurtović. Bilo je prisutno oko 2000 posetilaca.⁶⁰

⁵⁴ AMMM, Kniga za evidencija RK MMM – 1986, „Rok koncert po povod XII Kongres na SSMM (Fora)”, 25. mart 1986, Skoplje.

⁵⁵ AMMM, Kniga za evidencija RK MMM – 1986, „Otvoranje na Skopsko leto 86. Rok hepening”, 22. jun 1986, Skoplje.

⁵⁶ AMMM, Kniga za evidencija RK MMM – 1987, „Rok koncert, Skopsko leto”, 26. jun 1987, Skoplje.

⁵⁷ AMMM, Kniga za evidencija RK MMM – 1987, „Rok koncerti: Leb i sol”, 30, 31. oktobar, 1. novembar 1987, Zagreb, klub Kulušić.

⁵⁸ Anonim, „Telex”, *Mlad borec*, br. 1673, 6. april, 1990, 41.

⁵⁹ AMMM, Kniga na evidencija RK MMM – 1988, „Rok koncert”, 20. januar 1988, selo Rakotnici; „Rok koncert”, 31. januar 1988, selo Trubarevo.

⁶⁰ AMMM, Dnevnik 1989, MMM, „Rok koncert. Ju Rok za Ermenija”, 10. april 1989, Skoplje.

Krajem 80-ih MOM je svoj program obogatio uvođenjem multimedijalnih večeri. U maju 1989. (24. 5) u Suli Anu u Skoplju predstavljen je multimedijalni projekat uz učešće ansambala „Bastion”, Džez kvintet iz Skoplja i „Di Di Melou” („Dee Dee Mellow”) iz Zagreba. Pored muzičkih tačaka, publika je imala prilike da prati video instalaciju, kao i intervencije u prostoru.⁶¹ Druga značajna aktivnost za razvoj rok kulture unutar MOM-a bilo je izdavanje specijalizovanog časopisa o rok muzici na makedonskom jeziku – *MM* (1989). Izdavač je bila MO Kumanova, a urednici: Ljubiša Petruševski, Aleksandar Prokopiev, Miodrag Petrović, Vesna Cvetanovska i Siniša Cvetkovski. Tokom 1990. izašla su još tri broja ovog časopisa. Pored intervjuja, brojevi su obilovali osvrtima na domaću i stranu rok muziku i grupe i izvođače kao što su: „Mizar”, „Arhangel”, „Džoj divižn” (Joy Division), „Niko” (Nico), „Stoun rouzis” (Stone Roses), „Rezidents” (Residents), Nik Kejv (Nick Cave), „Amerikan mjuzik klab” (American music club) itd.⁶² Napokon je jedan rok magazin dobio svog pravog kritičara u liku Saše Pavlovića, koji će 1993. biti u uredništvu tada novog rok magazina *Trotoar*. Za Pavlovića je prvi broj *MM* bio značajan korak u razvoju makedonske alternativne rok kulture, odgovorivši na potrebe onog dela populacije naklonjenog rok muzici.⁶³

4. Predavanja MOM-a – sprega socijalizma i popularne muzike

Na osnovu podataka iz arhiva MOJ-a dolazi se do zaključka da je popularna muzika promovisana i kroz projekcije muzičkih filmova koji su bili deo obrazovanog programa MOM-a, zajedno s tematskim predavanjima. U Srednjoj školi „Orce Nikolov” iz Skoplja je u oktobru 1976. (28. 10) priređena projekcija filma *O narodnoj, pop i džez muzici*.⁶⁴ Prvo predavanje iz oblasti popularne muzike zabeleženo u arhivi MOJ-a bilo je posvećeno grupi „Bitlsi” (The Beatles), a održano je u pomenutoj srednjoj školi 19. novembra 1976. Predavač je bio Robert Šotarovski, a prisustvovalo je blizu 100 đaka. Nakon toga je na Ekonomskom fakultetu u Skoplju održano još jedno predavanje na tu temu (24. novembar 1976), a predavač je bio Vladimir Mihalovski.⁶⁵ Ključna osoba za realizaciju ciklusa predavanja o popularnoj muzici bio je muzikolog i novinar Kostadin Kostadinovski,⁶⁶ koji je 70-ih i 80-ih godina prošlog veka redovno javno izla-

⁶¹ AMMM, Dnevnik 1989, MMM, „Multimedijalen proekt”, 24. maj 1989, Skoplje.

⁶² *MM spisanie za muzika i kultura* (br. 1, br. 2, br. 3, 1990); Anonim, „MM spisanie za muzika i kultura”, *Kritika*, 30. septembar, 2014, <https://kritika.mk/mm-spisanie-za-muzika-i-kultura/>.

⁶³ Saša Pavlović, „MM 1990, Trotoar 1993”, *Trotoar*, jun, 1993, 4.

⁶⁴ AJ, 476, R63, „Izveštaj za programskata aktivnost na RK MMM vo periodot 1. I – 25. XII 1976, Skopje, 20. I 1977”, br. 64-d/VS, 31. januar 1977, Beograd, 20.

⁶⁵ Isto, 25, 27.

⁶⁶ Kostadin Kostadinovski (1938–), muzikolog, kritičar, muzički urednik Radio-televizije Skoplje. Diplomirao je na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu, na Katedri za muzikologiju.

gao na tu temu (bluz, džez, pop i rok muzika). Pored toga, on je predavao i o socijalističkom društvu i muzici. U okviru „Radoviških susreta MOM” 1978. (21. 2) Kostadinovski je u dvorani Gimnazije „Kosta Susinov” govorio o dve teme: bluz pesmama Afroamerikanaca, te savremenim kretanjima u popularnoj muzici. Predavanja su održana u još nekoliko gradova tokom 1978, i to u osnovnim školama, osnovnim i srednjim muzičkim školama, gimnazijama, radničkim univerzitetima, domovima JNA, disko-klubovima. Primera radi, Kostadinovski je održao dva predavanja na Radničkom univerzitetu u Štipu (5. april 1978), potom u osnovnoj školi u Makedonskoj Kamenici (6. april 1978), kao i u srednjoj školi u Delčevu (6. april 1978), da bi zatim u Bitolju izlagao u Srednjoj muzičkoj školi i Domu JNA (12. april 1978), u srednjoj školi u Berovu (14. april 1978), te u osnovnoj školi u Pehčevu. U proseku je na predavanjima bilo između 100 i 300 posetilaca. Kostadinovski je slične aktivnosti realizovao i na dva skopska fakulteta u sklopu „Večeri bluz i pop muzike za članove MO”, a na programu su bile pop i bluz numere.⁶⁷

U MOM-u je posebna pažnja poklanjana promovisanju džez muzike u okviru muzičkih klubova. U jednom od nedatiranih dokumenata o delovanju MOM-a, verovatno s kraja 60-ih, stoji da će u okviru ove organizacije „nastojati da se predstavlja i dobra popularna muzika, pa tako i džez, jer [i u ovoj vrsti muzike ima] kvaliteta i umetničkih vrednosti”.⁶⁸ Ipak, dalje se konstatuje da se tu misli na onu vrstu popularne muzike koja ima svoju dužu tradiciju poput „francuske šansone, američkog bluz a i italijanske kancone”.⁶⁹ Tako su se u okviru MOM-a mladi najpre upoznavali s bluzom u sklopu predavanja u klubovima, da bi tek kasnije fokus bio usmeren i na džez muziku. Klubovi su u manjem broju funkcionisali u drugoj polovini 70-ih, a jedan od najznačajnijih među njima bio je klub u Domu omladine „25. maj” u Skoplju, koji je ponovo počeo aktivno da radi tokom 80-ih godina proteklog stoleća. U planu rada MOM-a stoji da je tokom 1975/76. bilo 10 klubova u čitavoj SR Makedoniji, uz posebno aktivne klubove u okviru već pomenutog Doma omladine, kao i Udruženja kompozitora Makedonije, pod čijim su krovom priređivani koncerti i razna predavanja. Za razvoj ovih klubova osobito je bio važan rad Gradske konferencije MOM-a.⁷⁰ Kao jedna od tačaka u predlogu programa za 1979. godinu pojavljuje se popularizovanje tradicionalne narodne muzike i džez a, a u tu svrhu MOM je planirao da priredi niz događaja u kojima bi se pojavili stručni predavači i animatori, uz dodatak muzičkih ilustracija. Za upoznavanje s džezom planirano je osam

⁶⁷ AMMM, Kniga za evidencija RK MMM – 1978, „Predavanje so muzička ilustracija. Predavač Kostadin Kostadinovski”, 14. april 1978, Berovo, 14. april 1978, Pehčevo.

⁶⁸ AJ, 476, R49, „Što e toa muzička mladina (MMM)”, br. 61/1, 13. mart 1968, 5.

⁶⁹ Isto, 6.

⁷⁰ AJ, 476, R65, „MMM RK. Predlog programa za 1979, Skopje, septemvri 1978”, 13.

različitih akcija.⁷¹ Predavanja s muzičkim ilustracijama bila su oblik u kojima je animator bio glavni akter. On je uz oslanjanje na muzičke primere iz džez, umetničke, pop i bit muzike, te narodne muzike trebalo da pojasni publici odabranu temu. U MOM-u je 1979. godine održano 16 predavanja s animatorima.⁷² U nacrtu izveštaja o radu za tu godinu ističe se da je jedna od posebno važnih novina bilo inkorporiranje gotovo svih vrsta muzičkih žanrova u programe. Smatrajući podelu na „dobru” i „lošu” muziku važnijom od žanrovskih distinkcija i vrednosnih nepodudarnosti koje su s njima bile tesno povezane, MOM je preduzeo bitne korake ka redefinisaju svojih programskih okvira. Prvi koraci su bili vezani za područje tradicionalne narodne muzike, a potom za zabavnu muziku, džez, rok i pop muziku itd.⁷³ Sve to nije teklo bez otpora unutar organizacije, a problem je predstavljao i nedostatak iskustva u promovisanju popularnih muzičkih žanrova. Uključenje ovih žanrova trebalo je da privuče što veći broj mladih i da proširi aktivnost MOM-a.

Od novembra 1979. i početkom 1980. MOM je u saradnji s Domom omladine „25. maj” svakog utorka i četvrtka organizovao tematske večeri u sklopu svog Muzičkog kluba. Mladi su jedan dan ulazili s članskom kartom, a ostalim danima se naplaćivala ulaznica. Prikupljena sredstva bila su namenjena obnovi kluba. U proseku je u klubu boravilo desetak učesnika i 200 gostiju. Prema novinarskoj napomeni, reč je o mestu na kojem su se okupljali mladi radi edukacije, afirmacije i zabave.⁷⁴ Svakog utorka na repertoaru su bile „Džez večeri” – u tom trenutku jedini događaj u gradu na kome se mogla čuti ovakva vrsta muzike, a četvrtkom su priređivane tematske večeri posvećene bluzu, narodnoj muzici, evergrinu i roku. Petak je bio posvećen disko-muzici. U letnjem periodu svi događaji su bili besplatni.⁷⁵

U tom razdoblju započinje ciklus predavanja o džez i rok muzici. Tematske džez večeri 80-ih vodili su: Velibor Pedevski, Zoran Petrovski, Petar Popnikolov, Goran Karev, Aleksandar Nikolić, Dimitar Bolinovski, Mirko Stefanoski, Mario Poceviski, Vladimir Kuculovski, Božo Živković, Zoran Noviković. Ove tematske večeri održavaju se uglavnom u Muzičkom klubu Doma omladine „25. maj” u Skoplju, ali i na radnim akcijama poput Savezne omladinske radne akcije (ORA) „Bratstvo-jedinstvo” (Katlanovo) i Savezne ORA „Popova Šapka

⁷¹ Isto, 15.

⁷² AJ, 476, R66, „Predlog. Izveštaj za dejstvovanje na Muzičkata mladina na Makedonija vo socijalističkoto vospituvanje i kulturnoto animiranje na mladite megju izborno programskata i konstitutivno programskata konferencija, Skopje, april, 1979”, Skoplje, 20.

⁷³ Isto, 4.

⁷⁴ H. P., „Drugaruvanje so muzikata”, *Mlad borec*, br. 1300, 9. januar, 1980, 26.

⁷⁵ V. L. P., „Muzički tuš”, *Mlad borec*, br. 1321, avgust, 1980, 3.

'80".⁷⁶ Značajno je da je tokom 80-ih najaktivniji predavač bio Velibor Pedevski,⁷⁷ angažovan na polju novinarstva i muzičke kritike u listu *Ekran*, a potom i u *Novoj Makedoniji*, u kojima je objavljivao članke i kritike o džez muzičarima iz SR Makedonije i ujedno pratio evropske džez festivale. On je od 1979. pratio i dešavanja na rok sceni.

Na predavanjima u suorganizaciji MOM-a i Doma omladine muzika je uglavnom bila predstavljana putem ploča ili kroz izlaganja animatora prema smericama koje je davao MOJ. Jedno od retkih predavanja na temu makedonske rok i džez scene održano je 12. juna 1980. godine, a priređeno je i izlaganje o jugoslovenskom džezu.⁷⁸ U tom kontekstu, bitno je pomenuti i Mirka Stefanoskog, koji je u sklopu Savezne ORA „Katlanovo '79” za brigadiru pripremio predavanje s muzičkom ilustracijom o rok i džez muzici pred oko 400 posetilaca. Na istoj akciji 22. juna 1979. pred brigadirima je nastupala grupa „Makakus” i Jakov Drenkovski. Drenkovski je učestvovao i u radu Kulturnog centra MFMO (KC MFMO) u Grožnjanu 1980. (24. avgust–12. septembar) u okviru majstorskog kursa gitare, a repertoar je obuhvatao umetničku, rok, pop i džez muziku.⁷⁹ Iduće godine na Saveznoj ORA „Bratstvo-jedinstvo” u Katlanovu održano je još jedno predavanje o rok muzici s prikazom njene istorije, kao i predavanje o „Bitsima”. Isti sadržaj predstavljen je i na Saveznoj ORA „Popova Šapka '80”. Materijale su pripremili Siniša Tasevski, Dimitar Bolinovski i Aleksandar Nikolić, a oni su imali i ulogu animatora. Osim predavanja, iste godine je u Skoplju održano i muzičko-filmsko veče (12. decembar) za članove MO sa sledećim sadržajem: džez, rok, slajdovi džez i rok muzičara i grupa, a animator je bila Slavica Stefanovska.⁸⁰

Tokom 80-ih kontinuirano je priređivan veliki broj predavanja o bluz, rok i džez muzici. O rok muzici govorili su: Zvonko Grozdanov, Zvonko Nikolić,

⁷⁶ AJ, 476, R71, „MMM RK. Izveštaj za [...] RK MMM vo periodot 1. I – 25. XII 1980. god.”

⁷⁷ Velibor Pedevski (1957–) jedna je od najznačajnijih ličnosti za popularizaciju džeza u makedonskoj javnosti i masovnim medijima. Sa svojim stavovima, kao i tekstovima objavljivanim u listu *Nova Makedonija*, Pedevski je preko šesnaest godina približavao ovu vrstu muzike makedonskim građanima. Od 1991. živi u SAD, gde je bio agent nekoliko vrhunskih izvođača avangardnog džeza – poput Sesila Tejlora (Cecil Taylor), Antonija Brekstone (Anthony Braxton), Muhala Ričarda Abramsa (Muhali Richard Abrams) i Henrija Tredgila (Henry Threadgill). Predavao je na Nju škul univerzitetu (New School University) u okviru kursa “Contemporary Jazz and Its Exponents” (1993–2006).

⁷⁸ AJ, 476, R71, „MMM RK. Izveštaj za [...] RK MMM vo periodot 1. I – 25. XII 1980. god.”, 33.

⁷⁹ AMMM, Kniga za programskite aktivnosti na RK MMM za 1979 godina, „Predavanje so muzička ilustracija za brigadirite na SMRA Katlanovo '79”, 18. jul 1979, Katlanovo; „Muzičko-poetska večer za brigadirite na SMRA Katlanovo '79”, 22. jun 1979, Katlanovo; Kniga za realizirani programski aktivnosti na RK MMM za 1980 godina, „Majstorski kurs za gitara” (KCMFMO, Grožnjan), 24. avgust–12. septembar 1980, Grožnjan.

⁸⁰ AJ, 476, R71, „MMM RK. Izveštaj za [...] RK MMM vo periodot 1. I – 25. XII 1980. god.”, 1–79.

Ljupčo Bolinovski, Robert Pavlov, Ivan Mirevski, Zoran Petrovski, Dimitar Bolinovski, Toško Dodevski, Robert Pavlovski, Vladimir Kukulovski, Božo Živković, Aco Mančevski, Jovica Zorić, a predavanja su držana u Domu omladine „25. maj” u Skoplju. Na tzv. rok večerima bile su zastupljene razne teme, a arhivska građa otkriva i neke od njihovih naslova: „Makedonska rok i džez scena”, „Strana rok scena”, „Tematsko veče posvećeno rok festivalu u Vudstoku (Woodstock)”, „Nova kretanja u jugoslovenskoj rok muzici”, „Holandska rok scena”, „Tematsko rok veče posvećeno Džimiju Hendriksu (Hendrix) i Eriku Bardonu (Eric Bardon)”.⁸¹

Kao što smo već naveli, Kostadin Kostadinovski držao je predavanja o muzici i o socijalističkom društvu. Tokom 1979. (8. 5) u selu Orizari, kao i u Gimnaziji „Kočo Racin” u Titovom Velesu, govorio je za članove MO o temi: „KPJ, SKOJ i Tito opevani u muzici”. Na istu temu predavao je i u Kavadarcima (29. maj 1979).⁸² Tokom 80-ih, Kostadinovski je nastavio s ovom aktivnošću fokusirajući se, pored navedene teme, još i na fenomen bluz. Osim u SR Makedoniji, on je učestvovao i u radu Međunarodnog kulturnog centra MO u Grožnjanu u avgustu 1984, držeći tečaj za animatore i organizatore kulturnih aktivnosti u MOJ-u. Kostadinovski je tom prilikom predavao o sledećim temama: „Tito i revolucija opevani u pesmama” i „Bluz pesma crnaca”. U isto vreme je u Grožnjanu održana promocija njegove dve knjige: *Tito i muzičkata umetnost* i *Trajko Prokopiev – život i delo*.⁸³

Promovisanje istovremeno popularne muzike, kao i muzike posvećene veličanju socijalističkog društva, putem tematskih predavanja nadovezivalo se na jugoslovensku kulturnu politiku tog doba u vidu aktivne saradnje između socijalističkog režima i nosilaca popularne kulture. Lik Tita bio je predmet analize Kostadina Kostadinovskog na predavanjima u organizaciji MOM-a. Deo svojih istraživanja o kojima je često javno izlagao objavio je i u monografiji *Tito i muzičkata umetnost*, u kojoj su značajni jugoslovenski muzičari izneli afirmativne stavove o ulozi Tita u podsticanju razvoja muzičke kulture. Izgradnja „imidža” Tita kao omiljenog vođe započeta je saradnjom s mladima 50-ih godina. Godine 1956. Tito odlučuje da njegov rođendan postane praznik svih mladih. Od 1956. do 1987. svake se godine 25. maja na stadionu JNA u Beogradu spektakularnim programom obeležavao Dan mladosti.⁸⁴ Muzika inspirisana Titovim

⁸¹ Isto.

⁸² AMMM, Kniga za programskite aktivnosti na RK MMM za 1979 godina, „Predavanje so muzička ilustracija za členovi na Muzička mladina vo ramki na Majski muzički karavan na RK MMM”, 8. maj 1979, selo Orizari, Titov Veles, 29. maj 1979, Kavadarci.

⁸³ AMMM, Kniga za evidencija RK MMM – 1984, „Kurs za animatori i organizatori na kulturni dejnosti na MMJ, učesnik od MMM: Kostadin Kostadinovski”, 23–31. jul 1984, Grožnjan.

⁸⁴ Vesna Mikić, „Muzika kao sredstvo konstrukcije i rekonstrukcije revolucionarnog mita – Dan mladosti u SFRJ”, *Zbornik Matice srpske za scenske umetnosti i muziku* 40 (2009): 130–134.

likom i delom bila je zastupljena u različitim segmentima polja muzike, počev od festivala rodoljubivih pesama do stvaralaštva savremenih kompozitora, kao i pop i rok muzičara i bendova.⁸⁵ Rodoljubive teme prisutne u nekoliko muzičkih žanrova imale su za cilj da stvore osećaj pripadnosti socijalističkom društvu, osobito među mladima.⁸⁶ Tito je službeno podržao osnivanje Saveza kompozitora Jugoslavije (SAKOJ), Saveza muzičkih umetnika Jugoslavije (SMUJ), kao i Muzičke omladine Jugoslavije.⁸⁷ Osim toga, on je učestvovao i na nekim od kongresa SMUJ-a i SAKOJ-a. Predstava o Titu je 50-ih godina „demilitarizovana”, i on se u javnosti pojavljuje u civilnom odelu. Potom je 60-ih godina njegov politički lik građen kroz Pokret nesvrstanih, te promovisanje pacifizma, kritike proizvodnje nuklearnog oružja i sl.

5. Džez u programima MOM-a

Džez muzika uvedena je postupno u programe MOM-a krajem 70-ih kroz nekoliko aktivnosti koje su osmišljene u MOJ-u. U arhivu MOJ-a ne nalaze se svi godišnji izveštaji MOM-a od momenta osnivanja, te su podaci o radu ove republičke organizacije fragmentarni i nepotpuni. Prvi put se džez muzika pominje u Izveštaju o radu za 1974/75, ali kako je reč o kratkoj, opisnoj formi, konkretne aktivnosti sa svim svojim specifičnostima nisu posebno izdvojene. Ipak, postoje navodi o izvesnim „džez priredbama”, koje su realizovane kroz muzičke klubove, naročito u Skoplju. Održano je 20 takvih priredbi, a one su obuhvatale upoznavanje slušalaca s ovim žanrom kroz predavanja i muzičke ilustracije. Broj posetilaca u toku jedne godine bio je gotovo 13.000.⁸⁸ Džez priredbe priređivane su u dva muzička kluba u Skoplju i predstavljale su jednu od osnovnih aktivnosti MOM-a. Tim putem trebalo je da se ostvari kontakt s

⁸⁵ Između ostalog, pesme posvećene Titu stvaraju jugoslovenski pop pevači a one su uglavnom bile aranžirane uz zvuke sintisajzera, električne gitare i bubnjeva. Na primer, „Druže Tito, mi ti se kunemo”, koju je izvodio Zdravko Čolić, „Računajte na nas” Đorđa Balaševića, „Zagorje, zdravo” Olivera Dragojevića, „Reč Titova” grupe „Suncokreti” itd. Dan mladosti 1969. Tito je proslavio u Domu omladine u Beogradu uz nastup grupa i muzičara „Crni biseri”, Josipe Lisac i Ivica Percla. Postojanje komplementarnosti između jugoslovenskog socijalističkog samoupravnog uređenja i popularne muzike dolazilo je do izražaja u politici MOM-a iz 70-ih godina, dok je izvan ove organizacije takva pojava mogla da se uoči još ranije, tokom 60-ih, kada rok bendovi počinju da se pojavljuju u sklopu proslava državnih praznika. Takav pristup ovoj vrsti muzike, barem kada je reč o državnom vrhu, imao je za cilj snaženje jugoslovenskog socijalističkog identiteta u raznim oblastima kao što su obrazovanje, slobodno vreme mladih, radne organizacije, kultura itd.

⁸⁶ Ivan Hofman, „Pod stegom Partije. Muzika socijalističkog realizma – primeri SSSR i Jugoslavije“, *Godišnjak za društvenu istoriju* 1–3 (2005): 56.

⁸⁷ Kostadin Kostadinovski, *Tito i muzičkata umetnost* (Skoplje: Naša knjiga, 1983), 13–17.

⁸⁸ AJ, 476, R61, „MMM. Izveštaj za radotata i aktivnost na Muzička mladina na Makedonija vo periodot od 1. januara 1974. do denes, Skopje, mart 1976”, br. 95-d/VS, 30. mart 1976, Beograd, 8.

mladima, a izuzev pomenutih predavanja, organizovani su i koncerti. Kao jedna od važnih aktivnosti izdvojila se grupna poseta Beogradskom džez festivalu 1974. Predavanja s ilustracijama u ovom periodu držao je Mirko Stefanoski, i to u osnovnim organizacijama MOM-a, mahom u srednjim školama i na fakultetima.⁸⁹ Kao izvor za predavanja Stefanoski je koristio tekstove⁹⁰ koje je objavljivao u časopisu *Studentski zbor*.⁹¹

Beogradski džez festival praćen je u makedonskoj štampi nizom osvrta muzikologa i muzičkog kritičara Kostadina Kostadinovskog, koji je, kako je ranije istaknuto, bio i aktivista MOM-a i jedan od važnih predavača u tom periodu. Članovi MO mogli su da, zahvaljujući organizovanim posetama, prate koncerte svetskih zvezda džez muzike. Za Stefanoskog je jedan od najboljih džez koncerata bio nastup Duška Gojkovića i njegovog benda „Svinging Makedonija” (Swinging Macedonia) u Domu sindikata u Beogradu (11. 11. 1975). Džez i bluz ne samo da ostaju sastavni element u programima MO već u narednom periodu dobijaju još značajniju ulogu kroz veću zastupljenost u muzičkim klubovima, „džem sešn” (jam session) večerima, te kroz osnivanje džez festivala.⁹²

6. Projekcije muzičkih filmova

Promocija džeza odvijala se i kroz projekcije muzičkih filmova u periodu od 1976. do 1987. Filmovi su se prikazivali u školskim gimnazijama, kao i na Univerzitetu „Sv. Kiril i Metodij” (Skoplje), i to na Ekonomskom, Medicinskom, Poljoprivrednom i Filološko-filozofskom fakultetu. Publici su predstavljeni filmovi o Kidu Oriju (Kid Ory), Luju Armstrongu (Louis Armstrong), Djuku Elingtonu, te o pojedinim džez festivalima. Projekcije su bile uz podršku animatora.⁹³

⁸⁹ Reč je o sledećim predavanjima: „Od patnje do muzike” (11. 3. 1974), „Kuda ide džez?” (25. 3. 1974), „Džez odjeci nad Evropom” (6. 4. 1974), „Džez put u svemir” (27. 11. 1974), „Džez – odraz vremena i temperamenta mladih” (25. 2. 1975).

⁹⁰ „To su tekstovi preko cele strane, ilustrovani fotografijama, a neke od njih su i autorske tvorevine s koncerata na kojima sam bio na beogradskom Njuport (Newport) džez festivalu”. Iz intervjua s Mirkom Stefanoskim vođenim 11. marta 2021. Intervju vodila Julijana Papazova.

⁹¹ Isto.

⁹² Isto.

⁹³ AJ, 476, R61, „Podatoci za aktivnost na MMM vo periodot 1. I – 7. VI 1976”, br. 216-d/VS, 17. jun 1976, 2, 3; R63, „Izveštaj za [...] RK MMM vo periodot 1. I – 25. XII 1976”, 2, 3, 20, 25, 30, 33; R65, „Izveštaj za [...] RK MMM vo periodot 1. I – 28. XII 1978”, 25; R71, „MMM RK. Izveštaj za [...] RK MMM vo periodot 1. I – 25. XII 1980. god”, 77; AMMM, Kniga za evidencija RK MMM – 1987, „Proekcija na muzički filmovi: *Uličniot orkestar na Menhetn, Elington vo Montrej*”, 17. april 1987, Skoplje, sala OŠ „Orce Nikolov”.

7. Muzički klubovi

MOM je poseban akcenat stavio na širenje džez muzike kroz svoje klubove. U početku (1967/68) aktivnosti su se realizovale kroz predavanja i slušanje muzike, a to se intenziviralo 80-ih godina. U izuzetnim slučajevima održavani su i džez koncerti u tom periodu. Kasnije će klubovi postati i mesta za „džem sešn” nastupe velikog broja makedonskih džez muzičara, što je osobito bio slučaj s Domom omladine „25. maj” u Skoplju.

U toku 1981. započinje se s prvim „džem sešn” događajima, koji se održavaju u Domu omladine, a za koje se govorilo da u njima „mogu da učestvuju muzičari iz različitih žanrova”. Primeri dobrih „džem sešn” izvedbi bili su oni u kojima su učestvovali: Vlatko Stefanovski (gitara), Miki Petkovski ili Kokan Dimuševski (klavijature), dok bi se iz publike našao neko za ritam sekciju, stvarajući sopstveni aranžman na zadatu temu. Za mladu publiku ovakvi događaji koji su trajali do kasno u noć predstavljali su izuzetan doživljaj.⁹⁴

Za razvoj muzičkog života u Skoplju tokom 80-ih važna je bila figura mladog i ambicioznog direktora Doma omladine „25. maj”, Mirka Stefanoskog. Do njegovog dolaska ova institucija nije značajno doprinosila lokalnim kulturnim dešavanjima, izuzev proslava Štafete mladosti, takozvanih gitarijada i sl. Nakon toga, novinar Popovski ističe da je gotovo svake subote bio organizovan koncert, da bi se ponedeljkom i petkom redovno priređivale „džem sešn” večeri. Uglavnom su na njima svirali gotovo isti muzičari – poput Kokana Dimuševskog, Garabeta Tavitjana i Aleksandra Lekovskog, a okupljanja su nazivana „večerima slobodnog muziciranja”.⁹⁵

„Džem sešn” nastupi koji su se održavali početkom 80-ih obnovljeni su ponovo 1982, i to svakog petka u Domu omladine „25. maj”. Ovi nastupi odvijali su se zahvaljujući saradnji MOM-a i Doma omladine. Jedan od redovnih učesnika, koji, kako se govorilo, nije imao „kompleks više vrednosti”, bio je bubnjar Garo Tavitjan, uvek spreman da sedne za svoj instrument uprkos tome što je najčešće imao loše saradnike. „Džem sešn” je privlačio pažnju u većoj meri nego koncertni nastupi zbog svoje nepredvidljivosti i ekscentričnosti. U mesecu oktobru, negde oko ponoći, samo su retki sretnici uspeli da čuju potpuno spontano jednosatno izvođenje na temelju tradicionalne narodne pesme „Kaleš bre, Anđo” u kome su učestvovali bubnjar Tavitjan, klavijaturista Miki Petkovski, koji je tada radio u Kanadi, kao i basista Blagoja-Baže Marotov iz grupe „Izlez”. Pedevski je tome

⁹⁴ Anonim, „Serija koncerti”, *Mlad borec*, br. 1345, 25. mart 1981, 21.

⁹⁵ Ljupčo Popovski, „Muzičari i pokrovitelji”, *Mlad borec*, br. 136, 1 april, 1981, 10; Anonim, „Vo fokusot”, *Ekran*, br. 534, 6. februar, 1981, 7.

komentarisao: „kad bi samo na trenutak popustila sujeta nekih naših muzičara, vrlo često bismo mogli da svedočimo ovako uspelim kreacijama”.⁹⁶

8. Grožnjan kao mesto obrazovanja

U nedostatku ustanove na kojoj bi se džez profesionalno podučavao, KC MFMO u Grožnjanu sa svojim seminarima bio je jedini izvor teorijskih i praktičnih saznanja o ovoj vrsti muzike za makedonske polaznike. Pijanista Milenko Tanasijević bio je prvi učesnik seminara o džez muzici iz SR Makedonije u Grožnjanu. On je pohađao seminar tokom juna 1978. (12–26. 6) slušajući predavanja na sledeće teme: „Savremena kretanja i dostignuća u džez muzici s praktičnim delom”, „Načela improvizacije u džez muzici (teorijski i praktični deo)”, te „Savremena, baletska, pozorišna i likovna umetnost (istraživanje)”.⁹⁷ Kurs o džez improvizaciji vodili su Jacek Bernardek (Jacek Bernardek) i Rišard Mizjek (Riszard Misiek) iz Poljske. U sklopu toga, profesori i polaznici održali su nekoliko koncerata u Grožnjanu (21. i 22. 6. 1978), kao i džez improvizacijsko-plesno veče uz učešće grupa iz SAD.⁹⁸ U Grožnjanu je na seminaru za organizatore i animatore kulturnih aktivnosti (tri smene), od 28. 7. do 18. 8. 1978, učestvovao i sadašnji rukovodilac MOM-a, Aleksandar Gerasimovski-Gero.

Naredne godine MOM ponovno šalje svog polaznika u KC MFMO Grožnjan, te tako Aleksandar Zdravkovski pohađa majstorski kurs gitare na kojem se obrađuje i afro-kubanski džez.⁹⁹ Na kursu džeza 1982. učestvovao je Blagoj Marotov kontrabasista, a predavači su bili Boško Petrović (Zagreb), Kristijan Šulce (Kristian Schultze) (SR Nemačka), Erih Klajnsuster (Erich Kleinschuster) (Austrija) i Čaba Dezeo (Csaba Deseö) (Mađarska).¹⁰⁰ Na seminar o džezu je i 1983. kao deo saradnje MOM-a i MO Grožnjana bilo nekoliko muzičara iz Makedonije: Goce Micanov iz Štipa, Mitko Donev iz Štipa, zatim Strašo Temkov, Ljupčo Jordanov, Zvonko Koskarov, Božidar Koskarov, Goran Miškov – svi iz Kavadaraca.¹⁰¹ Predavači na seminaru bili su: Boško Petrović, Damir Dičić, Mario

⁹⁶ V. Pedevski, „Tajnite na džez sejšnot”, *Ekran*, br. 625, 5. novembar, 1982, 41.

⁹⁷ AJ, 476, R65, „Izveštaj za [...] RK MMM vo periodot 1. I – 28. XII 1978”, 31.

⁹⁸ AJ, 476, R29, *Bulletin* br. 7 (Grožnjan: KC MFMO Grožnjan, oktobar 1978), 20, 30.

⁹⁹ Eleni Novakovska, „Razvoj na džez muzikata vo Makedonija”, diplomski rad (Fakultet muzičke umetnosti u Skoplju [Fakultet za muzička umetnost – odel za muzikologija, Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij”, Skopje], 1996), 75.

¹⁰⁰ Teme predavanja bile su: „Primjena elektronike u savremenom džezu”, „Osnove džez produkcije (radio, TV, ploče)”, „Gitara u savremenom džezu, aranžiranje big-bend orkestracija”, „Savremeni džez za duvačke instrumente, aranžiranje, big-bend orkestracija”, „Džez program u radijskim programima; problemi fražiranja i improvizacije u džez muzici za gudačke instrumente”; „Organizacija i produkcija džez muzike”. Novakovska, „Razvoj na džez”, 77.

¹⁰¹ Reč je o članovima grupe „Ornament” iz Kavadaraca, koji su dugi niz godina nastupali u Makedoniji i izvan nje, uključujući i nastup na Skopskom džez festivalu (1983).

Mavrin, Salih Sadiković, Čaba Dezeo (Mađarska) i Karlhajnc Miklin (Karlheinz Miklin) (Austrija).¹⁰² Saradnja KC MFMO Grožnjan i MOM-a nastavlja se i u narednim godinama. Tako na seminaru 1984, gde predaju Boško Petrović i Karlhajnc Miklin, ponovo učestvuje saksofonista Goce Micanov.¹⁰³ Ovo iskustvo doneće izuzetne rezultate budući da će Micanov kasnije postati jedan od najboljih džez saksofonista u Makedoniji. Tokom 1986. zabeleženi su i poslednji polaznici džez seminara u Grožnjanu (29. jun–12. jul 1986), i to Zvonko Ligranovski (horna) i Martin Đakonovski (kontrabas).¹⁰⁴

9. Koncertna aktivnost MOM-a na polju džeza

Koncertna delatnost MOM-a na području džez muzike nije bila toliko razvijena, makar sudeći prema podacima iz arhivske građe. U nekoliko džez koncerata koji su u početku organizovani pojavljuju se i makedonski kompozitori kao izvođači koji se kreću u nekoliko muzičkih žanrova. Prve koncertne aktivnosti MOM-a posvećene džez muzici vezane su za muzičko-poetske večeri koje su priređivane u saradnji s drugim udruženjima i institucijama. Tako je zajedno s Udruženjem kompozitora SR Makedonije održan prvi takav događaj (1. 3. 1976). Kompozitor Ljubomir Brandolica izveo je na klaviru dela Djuka Elingtona, ali su na repertoaru bila i ostvarenja izvan oblasti džez muzike.¹⁰⁵ Događaj je pratilo 80 posetilaca.¹⁰⁶

MOM je ostvario saradnju i s državnim ansamblom, Plesnim orkestrom Radio-televizije Skoplje (RTS) (1978, 1979, 1983), koji je priredio tri samostalna koncerta s kompozicijama makedonskih stvaralaca džez i zabavne muzike, i to u okviru „Dana makedonske muzike”, „Nedelje mladih stvaralaca” i Skopskog džez festivala.¹⁰⁷ Zapravo, makedonski autori džeza nisu imali previše angažmana, osobito ne tokom 70-ih godina. Koncert Plesnog orkestra bio je deo „Dana makedonske muzike”, koji će kasnije prerasti u festival. On je održan 16. januara 1978. u dvorani Dramskog teatra u Skoplju pod dirigentskom palicom

¹⁰² Program koji su pratili učesnici bio je sledeći: „Elektronika u savremenom džezu”, „Problemi fraziranja i improvizacije u džez muzici za gudače, limene duvače, klavir, gitaru i udaraljke”, „Organizacija i produkcija džez nastupa i big benda”. Novakovska, „Razvoj na džez”, 78, 79.

¹⁰³ Isto, 80.

¹⁰⁴ Isto, 84.

¹⁰⁵ Na muzičko-poetskoj večeri nastupila je i pijanistkinja Milica Šperović koja je izvela dela Ravela i Debisija (Debussy), a učestvovali su i mladi makedonski pesnici.

¹⁰⁶ AJ, 476, R61, „Podatoci za [...] MMM vo periodot 1. I – 7. VI 1976”, 2; R63, „Izveštaj za [...] RK MMM vo periodot 1. I – 25. XII 1976”, 2.

¹⁰⁷ AJ, 476, R65, „Izveštaj za [...] RK MMM vo periodot 1. I – 28. XII 1978”, 5; Anonim, „Nedela na mladite tvorci”, *Mlad borec*, br. 1274, 18. april, 1979, 17; Oliver Belopeta, „Tivko do uspehot”, *Nova Makedonija*, br. 13196, 16. oktobar, 1983, 8.

Aleksandra Džambazova i Dragana Đakonovskog-Špata. U jednoj od kritika navedeno je da su nastupi svih ansambala, a naročito Plesnog orkestra RTS, ostali u dugom sećanju.¹⁰⁸ Plesni orkestar izvodio je kompozicije Aleksandra Džambazova, Ilije Pejovskog, Dragana Đakonovskog, Konstantina Ikonomova, Ljubomira Brandolice, Vanča Dimitrova, Petra Lukića, Ljupča Konstantinova i Kire Kostova i „svojim homogenim zvukom i izrazitim osećajem za stil i žanr ostavio je dubok utisak”.¹⁰⁹ Njihov drugi nastup priređen je u okviru „Nedelje mladih stvaralaca”, tj. proslave dočeka štafete mladosti u Domu omladine „25. maj” (april 1979, Skoplje).¹¹⁰

Zapažen je bio i nastup mladog pijaniste Milenka Tanasijevića na događaju organizovanom za članove MO u disko-klubu „Taverna” u Skoplju (1978). Bila je to priredba u kojoj su amalgamisani različiti muzički žanrovi zajedno s čitanjem poezije, uz učešće hora AKUD „Mirče Acev”, kao i pesnika Kamelije Andonove i Ljupča Siljanovskog. Za Tanasijevića je navedeno da je izveo džez improvizacije.¹¹¹ Kao deo glavne proslave 25-godišnjice MOJ-a u Skoplju, u Domu omladine „25. maj” nastupili su predstavnici svih jugoslovenskih republika uključujući i „Leb i sol” i džez-rok grupu „Den za den” (1979).¹¹²

Prava prekretnica dogodila se 80-ih godina kada se započelo s češćim priređivanjem džez koncerata. U početku su oni organizovani u džez klubovima, uglavnom u Domu omladine „25. maj”, a potom se džez muzičari pojavljuju i na podijumima u sklopu dočeka i nošenja štafete mladosti, pretežno u Skoplju. Reč je o nastupima ansambala: „Bras kvartet” (Brass Quartet), „Den za den”, Džez kvintet pri Muzičko-baletskoj školi „Ilija Nikolovski Luj” (Музичко-балетски училищен центар „Илија Николовски Луј”) (MBŠ), kao i Džez kvintet pri Fakultetu muzičke umetnosti.¹¹³ Od 1982. MOM je organizovao ovu vrstu koncerata i van Skoplja – u Štipu i Ohridu. Na njima su nastupali Džez kvartet „Makedonka” (Štip) i grupa „Infarkt” (Ohrid).¹¹⁴ Tako MOM i na lokalnom nivou pruža potporu džez muzičarima.

Jedan od retkih koncerata koji je ispraćen u pisanim medijima bio je koncert grupe „Izlez”,¹¹⁵ održan u junu 1982. godine na skopskom Trgu Maršala Tita,

¹⁰⁸ Jelica Todorčevska, „Tvorečki rastež”, *Kulturen život* 3 (mart 1978): 35.

¹⁰⁹ Todorčevska, „Tvorečki rastež”, 34–35; „Tancov orkestar na RTS. Koncert, 16. 1. 1978” (koncertni program).

¹¹⁰ Anonim, „Nedela na mladite tvorci”, *Mlad borec*, br. 1274, 18. april, 1979, 17.

¹¹¹ AJ, 476, R65, „Izveštaj za [...] RK MMM vo periodot 1. I – 28. XII 1978”, 49.

¹¹² Fidanka Tanaskova, „Polovina milion členovi: Muzička mladina na Makedonija”, *Mlad borec*, br. 1293, 21. novembar, 1979, 17.

¹¹³ AJ, 476, R71, „MMM RK. Izveštaj za [...] RK MMM vo periodot 1. I – 25. XII 1980. god”, 13, 16, 30.

¹¹⁴ Novakovska, „Razvoj na džez”, 76, 77.

¹¹⁵ Grupu su činili: Kire Kostov (truba), Garabet Tavitjan-Garo (bubnjevi), Kokan Dimuševski (klavijaturista), Petar Kargov (tenor saksofon), Blagoj Marotov (kontrabas), Ramiz Imerov (trom-

u organizaciji MOM-a, i na njemu je sedmoro muzičara potpuno iznenadilo fuzijom koju su načinili. Izvedeno je desetak numera koje su ukazivale na izgradnju sopstvenog stila i izraza, a sve to je novinare asociralo na izvedbe grupa „Ritern tu forever” (Return to Forever), „Veder riport” (Weather Report) i „Spiro gira” (Spyro Gyra). Velibor Pedevski smatrao je da bi grupa trebalo da se fokusira na drugačiji tip zvuka, koji bi ih učinio prepoznatljivim. Tokom izvođenja dominirali su Dimuševski, Dema i Tavitjan, a povremeno bi se istakao i mladi kontrabasista Blagoje Marotov.¹¹⁶ Odavno poznati afiniteti Dimuševskog i Tavitjana udruženi sa senzibilitetom Deme, Marotova, Kargova i Kostova čini se da su postigli željeni rezultat.¹¹⁷ Grupa „Izlez” negovala je tada veoma popularan džez-rok koji je, uz primese tradicionalnih makedonskih melodija i ritmova, zvučao izuzetno zanimljivo. Autori numera bili su Garo i Kokan Dimuševski, koji su na Opatijskom festivalu osvojili prvu nagradu pred prepunom festivalskom dvoranom.

Mali broj džez muzičara u SR Makedoniji nije dobijao dovoljno prostora u programima MOM-a. U slučaju ove organizacije, prioritet je predstavljalo osnivanje Skopskog džez festivala, na kome je u prvih nekoliko godina od osnivanja nastupilo nekoliko makedonskih džez sastava i muzičara, da bi im potom pristup Festivalu bio zatvoren sve do druge polovine 90-ih. U periodu od 1983. do 1990. MOM je organizovao manji broj koncerata makedonskih džez muzičara izvan Skopskog džez festivala, a od 1983/84. delovao je sastav „Ornament” iz Kavadaraca koji je nastupao širom SR Makedonije (Radoviš, Kruševo, Valadnovo, Štip, Delčevo, Kočani, Sveti Nikole, Kavadarci). Osim toga, Džez kvartet iz Štipa, kao i pijanista Milenko Tanasijević, a kasnije i gitarista Toni Kitanovski, Džez kvartet iz Skoplja, Trio i Kvartet „Špato”¹¹⁸ predstavili su se s po jednim koncertom.¹¹⁹ Nažalost, nijedan nastup makedonskih džez muzičara van Skopskog džez festivala nije bio propraćen u makedonskoj štampi. S razvojem Skopskog džez

bon), Zoran Jovanović-Lima (klarinet), Arijan Dema (gitara) (prema podacima iz intervju a Gabaretom Tavitjanom-Garom koji je 18. maja 1995. vodila Eleni Novakovska u Skoplju).

¹¹⁶ Velibor Pedevski, „Palecot nagore”, *Ekran*, br. 605, 18. jun, 1982, 53.

¹¹⁷ V. Pedevski, „Komplementarnost, a ne rivalstvo”, *Ekran*, br. 607, 2. jul, 1982, 41.

¹¹⁸ Vođa bendova je sin utemeljitelja makedonskog džeza i zabavne muzike, Dragana Đakonovskog-Špata, kontrabasista Martin Đakonovski.

¹¹⁹ Novakovska, „Razvoj na džez”; AMMM, Kniga za evidencija RK MMM – 1984, „Koncert za članovi na MM i gragjanstvo na meguopštinska razmena na programa na OK MM Kavadarci i OK MM Štip”, 10. februar 1984, Dom kulture u Štipu; „Svečena programa vo ramki na manifestacijata Gocevi denovi '84”, 26. maj 1984, Delčevo; „Koncert po povod Denot na mladosta”, 24. maj 1984, Trg u Kavadarcima; „Koncerti na ploštad i OU”, 25. maja 1984, Kočani; Kniga za evidencija RK MMM – 1988, „Džez koncert Toni Kitanovski gitara i gudački oktet na FMU”, 24. oktobar 1988, Skoplje, Dom omladine; Dnevnik 1989, MMM, „Multimedijalen proekt”, 24. maja 1989, Skoplje, Suli An; „Multimedijalen proekt”, 14. novembar 1989, Skoplje, Klub M; Dnevnik 1990, MMM, „Koncert na trio Špato”, 15. aprila 1990, Dom kulture Kumanova.

festivala, MOM je postao ambiciozniji u vezi s organizovanjem džez koncerata stranih muzičara. Najznačajnija je bila saradnja s Domom omladine „25. maj” u Skoplju, a neki od koncerata priređeni su uz podršku Francuskog kulturnog centra i Američkog kulturnog centra u Skoplju, te Američke ambasade u Beogradu. Od inostranih muzičara koji su nastupali u SR Makedoniji treba navesti Acolu, Karatinija i Fosea (Azzola, Caratini, Fosset) (Francuska), kao i sastave „Derti dozen bras bend” (Dirty Dozen Brass Band) (SAD) (1986), „Maksim Gets kvartet” (Maxime Gats Quartet) (Francuska) (1987), „Mišel Petručijani trio” (Michel Petrucciani Trio) (1988), kao i „Majkl Breker kvartet” (Michael Brecker Quartet) (SAD) (1989), „Džon Meklaflin trio” (John McLaughlin Trio) (Velika Britanija) (1990) i, najzad, „Putokaz” s dirigentkinjom Mirandom Đaković (Hrvatska).¹²⁰ Najveći broj koncerata održan je u Skoplju, u Domu omladine, a povećano interesovanje publike ostvareno je na koncertima u Univerzalnoj sali, te u Štipu i Bitolju. Poput nastupa domaćih muzičara, i nastupi inostranih umetnika retko su komentarisani u makedonskim listovima, a tek poneka kritika povremeno je objavljivana u časopisu *Mlad borec*, nedeljniku *Ekran* i dnevnom listu *Nova Makedonija*. Autori kritika bili su mahom aktivisti MOM-a, poput Velibora Pedevskog, Olivera Belopete, koji će kasnije postati direktor Skopskog džez festivala, i Kostadina Kostadinovskog.

10. Skopski džez festival

Osnivanje Skopskog džez festivala predstavljalo je važan činilac u procesu popularizacije džez muzike u SR Makedoniji. On ne samo da je uticao na stvaranje i oblikovanje publike zainteresovane za džez muziku već je omogućio makedonskim džez muzičarima da ostvare kontakt s velikim svetskim imenima. Dugo očekivana realizacija ideje o osnivanju džez festivala u Skoplju napokon se dogodila 1982. Ona je začeta među grupom entuzijasta okupljenih oko MO Skoplja. Festival se na izvestan način nadovezao na višegodišnje aktivnosti Gradske organizacije i njenog Muzičkog kluba (džez slušaonica), te povremeno priređivanih

¹²⁰ AMMM, Kniga za evidencija RK MMM – 1986, „Koncert za členovi na muzička mladina i građanstvoto”, 23. maj 1986, Skoplje, Dom omladine; „Džez koncert za členovi na MM i građanstvoto”, 27. februar 1986, Skoplje, Dom omladine; Kniga za evidencija RK MMM – 1987, „Džez koncert, Maksim Gets kvartet od Francija”, 23. mart 1987, Skoplje; Kniga za evidencija RK MMM – 1988, „Mišel Petručijani trio”, 19. februar 1988, Skoplje, Univerzalna sala; Dnevnik 1989, MMM, „Majkl Breker Kvartet od SAD”, 4. novembar 1989, Skoplje, Univerzalna sala; Dnevnik 1990, MMM, „Trio Špato”, 14. april 1990, Dom kulture Kumanovo; „Megjurespublička razmena”, 28. jun 1990, Skoplje, Suli An; „Koncert na trio na Džon Meklaflin”, 27. jun 1990, Skoplje, Univerzalna sala; Miodrag Petrović, „Prošetka po Pariskite trotoari. Trioto na Marsel Azola (Paris)”, *Mlad borec*, br. 1510, april, 1986, 15; Velibor Pedevski, Oliver Belopeta, „Koncert na Mišel Petručijani”, *Ekran*, br. 901, 18. februar, 1988, 34.

nastupa džez muzičara i sastava.¹²¹ Ozbiljniji naponi načinjeni su nakon razgovora Aleksandra Gerasimovskog-Gere, tadašnjeg sekretara MO Skoplja, Gocea Dimovskog, muzičkog urednika programa Doma omladine „25. maj”, i Mirka Stefanoskog, direktora Doma omladine.¹²² Posle boravka u Novom Sadu na tamošnjim Danima džeza, Gerasimovski i Dimovski su, inspirisani razmenom iskustava s funkcionerima MO Novog Sada i selektorom navedene manifestacije, postavili temelje Skopskom džez festivalu.¹²³ Važno je bilo uspostavljanje kontakta s muzičarem Lalom Kovačevim, koji je čak prihvatio da održi i dva do tri koncerta. U tom periodu on je izdao album *Balkanske impresije* (*Balkan Impressions*), pa je nastupima u SR Makedoniji nameravao da promovise svoj rad upravo na mestu koje mu je poslužilo kao ključan izvor muzičkih motiva. Ne manje bitno bilo je i uspostavljanje kontakta s Manfredom Šofom (Manfred Schoof), koji je prihvatio da učestvuje na Festivalu.¹²⁴ U Domu omladine „25. maj” su, u cilju unapređenja muzičke kulture mladih i upoznavanja s džezom, organizovana predavanja i razgovori o ovoj vrsti muzike s njenim dobrim poznavacima, a prikazivani su i muzički filmovi i priređivani koncerti.

Uz skromna materijalna sredstva, desetak entuzijasta MOM-a ušlo je u realizovanje ideje o održavanju džez festivala zajedno s predstavnicima Doma omladine. „Skoplje je bilo gladno džeza” tvrdio je tad Goce Dimovski, „džez smo slušali samo na Radio Luksemburgu, Glasu Amerike, Bi-Bi-Siju, jako malo se džeza puštalo na makedonskom radiju, a mi ljudi okupljeni oko festivala bili smo pasionirani ljubitelji [ove vrste muzike].”¹²⁵ Za prvog direktora Festivala izabran je Aleksandar Gerasimovski-Gera, a njegov zamenik bio je Goce Dimovski. Pre svega, organizator je želeo da ponudi kvalitetan i pristupačan program i kreira manifestaciju koja će u kontinuitetu podsticati produkciju i distribuciju džez muzike. To se postizalo uspostavljanjem dobre saradnje s pojedinim kulturnim centrima, a od nesumnjive pomoći bila je i činjenica „da smo već imali kontakte s poznatim imenima iz sveta džeza” koje je samo trebalo učvrstiti.¹²⁶ Bez ijednog dinara namenskih sredstava, a oslanjajući se na dugogodišnju razmenu s Opštinskom organizacijom MO Novog Sada i drugim srodnim organizacijama i ustanovama, obezbeđeno je učešće pet kvalitetnih džez sastava u okviru pet

¹²¹ Anonim, „Skopje džez festival 1986 – Internacionalen Skopski džez festival od ideja do ostvarivanja”, *Bilten na Muzička mladina na Makedonija*, 1986, 1.

¹²² Aleksandar Gerasimovski-Gero, „Intervju za Skopski džez festival”, intervju vodila Eleni Novakovska 14. juna 1995. u Skoplju.

¹²³ Novakovska, „Razvoj na džez”, 130.

¹²⁴ Aleksandar Gerasimovski-Gero, „Intervju za Skopski džez festival”, intervju vodila Eleni Novakovska 14. juna 1995. u Skoplju.

¹²⁵ Goce Dimovski, „Intervju za Skopski džez festival”, intervju vodila Eleni Novakovska 23. maja 1995. u Skoplju.

¹²⁶ Isto.

večeri, uz prisustvo preko 5000 posetilaca u skromnom prostoru Doma omladine „25. maj” kada je reč o broju sedišta.¹²⁷ Uprkos tome, organizatori nisu uspjeli da dobiju finansijsku potporu drugih društvenih i kulturnih institucija u gradu. Prema rečima Gerasimovskog, bilo je vrlo teško organizovati ovakav festival u to vreme ne samo u glavnom gradu SR Makedonije već i na nivou čitave Republike. Kotizacija za učesnike bila je minimalna i praktično sve je bilo besplatno. Pojedinci koji su organizovali festival izdvajali su iz sopstvenih sredstava novac za poklone, ekskurzije umetnika i sl.

Program Festivala zavisio je od predloga koji su dolazili iz Novog Sada, a to je dobrim delom bilo posledica loših finansijskih prilika u SR Makedoniji.¹²⁸ Festival je prvi put održan u Skoplju od 9. do 13. novembra 1982. u Plesnoj dvorani Doma omladine. Na njemu su predstavljena kretanja u jugoslovenskom, makedonskom i evropskom džezu, a jedini inostrani gosti bili su „Manfred Šof kvartet” (Manfred Schoof Quartet) iz SR Nemačke. Za makedonske džez muzičare bilo je značajno što im je MOM dao priliku da stanu na istu scenu sa svojim miljenicima. Nastupili su „Džez ’82” kvintet¹²⁹ i „BT Top”¹³⁰ (Bitolj). Muzikolog Kostadin Kostadinovski smatra da je prvi Skopski džez festival delovao podsticajno na lokalne muzičare; on piše pohvalno o simpatičnoj izvedbi sastava BT Top, te o „osećaju za tipičnu džez improvizaciju, za kultivisano fraziranje” tada mladog saksofoniste Gocea Micanova iz sastava „Džez ’82” kvintet.¹³¹ Odziv publike pokazao je da postoji interesovanje za džez i da joj je neopravdano uskraćen užitak u slušanju nastupa džez muzičara uživo.¹³² „Skoplje džez ’83” predstavljao je korak napred u nastojanjima da se održi adekvatan kontinuitet. Festival je proširen na teritoriju čitave Republike, a odvijao se u dve faze – prva je trajala od 6. do 9. oktobra 1983, a druga od 13. oktobra do 7. novembra 1983.¹³³ Na njemu su, pored jugoslovenskih muzičara, nastupili i muzičari iz Mađarske, Velike Britanije i Francuske. Ovog puta je veći prostor dat makedonskim muzičarima, pa su se na sceni pojavili: Džez kvartet „Makedonka”¹³⁴ (Štip), grupe

¹²⁷ Anonim, „Skopje džez festival 1986”, 1.

¹²⁸ Novakovska, „Razvoj na džez”, 131.

¹²⁹ Ime grupe u medijumima se nalazi i kao „Skopje džez ’82”. Članovi su bili: Goce Micanov (saksofon), Ljupčo Mirkovski (truba), Damir Imeri (klavir), Ljupčo Trajkovski „Fis” (kontrabas), Mirko Donev (bubnjevi).

¹³⁰ Ime grupe u pisanim medijima pojavljuje se u različnim oblicima kao: „Be-Te-Top”, „BT Top”, „Boge Top”.

¹³¹ Kostadin Kostadinovski, „Pozitivna ocenka”, *Nova Makedonija*, br. 12872, 21. novembar, 1982, 10.

¹³² Novakovska, „Razvoj na džez”, 131–132.

¹³³ Isto, 138.

¹³⁴ Kvartet su činili: Goce Micanov (saksofon), Ilija Panajotov (električni klavir), Zlate Sarev (kontrabas), Mitko Donev (bubnjevi).

„Paskvelija”¹³⁵ (Skoplje), „Ornament”¹³⁶ (Kavadarci), Kvintet Gocea Dimitrovskog¹³⁷, „Skoplje džez kvartet”¹³⁸, kao i Plesni orkestar RTS-a pod rukovodstvom Aleksandra Džambazova. Osvrt na Festival napisao je njegov sadašnji direktor Oliver Belopeta, koji je istakao da je ovaj događaj bio kvalitetniji i kompaktniji od onog iz 1982, ali, nažalost, nedovoljno posećen, te sugerisao da bi bilo potrebno imati stalnu koncertnu aktivnost tokom čitave godine ne bi li se povećalo interesovanje publike za sam Festival, ali i da je neophodna materijalna podrška institucija.¹³⁹

Tokom 1984. Festival je još više bio raširen po različitim mestima u SR Makedoniji (na primer, Trio „Ganelin” svirao je u Štipu), a koncerte održane u Univerzalnoj sali u Skoplju pratilo je preko 7000 posetilaca. Po prvi put je na festivalu nastupala i jedna grupa iz SAD (Oregon). Saradnja s Novim Sadom nastavila se do trećeg Skopskog džez festivala, nakon čega on dobija profesionalnu, kvalitativno poboljšanu organizacionu shemu.¹⁴⁰ Od makedonskih muzičara nastupili su pijanista Milenko Tanasijević, s obradama tradicionalnih makedonskih napeva, i grupa „Paskvelija” iz Skoplja.

U glasilu MOM-a konstatovano je da je 1985. predstavljala prekretnicu za dalji razvoj Festivala. Biral se između toga da li „ostati prosečan ili postati ugledan”. Izabrano je ovo drugo. Naime, sudeći prema navodima organizatora Festivala, uspelo se u tome da se „napravi program o kakvom smo maštali proteklih godina: sažet i kompaktan, raznolik i verujemo atraktivan, s više proslavljenih imena svetske džez scene”.¹⁴¹ Kao propratni događaj četvrtog Skopskog džez festivala priređena je izložba džez fotografija novosadskog umetnika Lasla Dormana.¹⁴² Na izložbi je nastupio „Makedonija diksilend bend”¹⁴³ iz Štipa. Ovo

¹³⁵ U grupi su bili: Dragiša Soldatović-Labiš (klavijature), Ljupčo Ristoski (kontrabas), Gradimir Šakić (gitara), Žarko Serafimovski (bubnjevi).

¹³⁶ Članovi grupe bili su: Ljupčo Koskarov (truba), Straško Temkov (flauta), Ljupčo Jordanov (tenor saksofon), Lasko Atanasov (klavir), Božidar Koskarov (bas-gitara), Zvonko Koskarov (solo gitara), Goran Miškov (bubnjevi).

¹³⁷ Kvintet je u ovom periodu bio stacioniran u Beogradu, a činili su ga Javija Maljoković (saksofon), Miša Krstić (saksofon), Branko Marović (kontrabas), Džino Maljoković (bubnjevi).

¹³⁸ Članovi ansambla bili su: Živojin Glišić (gitara), Todor Trajčevski (klavir), Blagoj Marotov (kontrabas), Mile Barbarovski (bubnjevi).

¹³⁹ Oliver Belopeta, „Tivko do uspehot”, *Nova Makedonija*, br. 13196, 16. oktobar, 1983, 8.

¹⁴⁰ Goce Dimovski, „Intervju za Skopski džez festival”, intervju vodila Eleni Novakovska 23. maja 1995. u Skoplju.

¹⁴¹ Anonim, „Skopje džez festival 1986”, 4.

¹⁴² Ljupčo Jolevski, „Improvizaciji od životot. Laslo Dorman – džezot niz objektivot”, *Mlad borec*, br. 1494, 6. novembar, 1985, 6.

¹⁴³ Ovaj bend činili su: Simeon Savev (truba), Lazar Bikov (trombon), Duško Ivanov (klarinet), Petar Hadži-Nikolov (bubnjevi), Lazo Cecov (kontrabas), Dimitar Dimovski (klavir), Stojan Troicki (bendžo).

je posljednja godina iz jugoslovenskog perioda u kojoj su makedonski muzičari dobili priliku da nastupaju.

Njegova koncepcija dalje se razvijala od tendencije predstavljanja avangardnog evropskog i američkog džez, preko davanja uvida u jugoslovensku džez scenu, do prikazivanja svih stilova u džezu, kako savremenih tako i klasičnih. Raspon stilova predstavljenih na Festivalu bio je ogroman. Skopski džez festival iz 1988. završio se rečima Olivera Belopete, predsednika programskog odbora i nadasve velikog entuzijaste, kroz koje je izlio svu gorčinu koju je nosio u sebi, boreći se ne samo za egzistenciju, nego i za visoke umetničke domete Festivala. Takođe, primetno je da se zbog finansijskih problema ne održavaju „džem sešn” nastupi niti ad hoc programi. Rashodi za organizovanje festivala iznosili su oko 60 miliona dinara, a novinar Jolevski, radi poređenja, navodi da je samo za koncert Herbija Henkoka (Herbie Hancock) vođstvo Beogradskog džez festivala bilo spremno da izdvoji jednaku sumu. Gradska i republička samoupravna interesna zajednica kulture dodelila je festivalu pet miliona dinara. Nažalost, kako je u štampi konstatovano, u gradu nije vladala atmosfera koja je negovana ranijih godina, nije bilo „džem sešn” događaja, pres-konferencija s muzičarima, susreta s muzičarima, ali ni biltena.¹⁴⁴

Ono što su posetioci sličnih događaja u Beogradu, Ljubljani, Bledu i Novom Sadu mogli da čuju makedonska publika nije uspevala da isprati, te nije iznenađujuće što je s velikim ushićenjem slušala nastupe Sesila Tejlora (Cecil Taylor), Jana Garbareka (Jan Garbarek), Kasandre Vilson (Cassandra Wilson), Fredija Hubarda (Freddie Hubbard), Džona Skofilda (John Scofield) i drugih tokom 1989. i 1990. Prvi put upravo 1990. Skopski džez festival dobija značajniju materijalnu potporu od gradskog i republičkog SIZ-a za kulturu. Nakon Festivala, direktor programa Oliver Belopeta daje intervju časopisu *Mlad borec* u kojem je istakao da je cilj Festivala da se predstave renomirana imena džez muzike, domaća ili strana, te savremena strujanja u džez stvaralaštvu. Prema njegovim rečima, Festival je bio stilski otvoren, ali zatvoren za vrhunska imena koja u to vreme izvode komercijalne varijante džez. Razlog tome bio je njegov prvenstveno edukativni karakter.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Ljupčo Jolevski, Zoran Dabić, Simeon Lazarov, „Sedum godini vernost”, *Mlad borec*, br. 1555, 9. novembar, 1988, 42, 43.

¹⁴⁵ A. Dimitrievski, LJ. Jolevski, „Sovremen elitizam”, *Mlad borec*, br. 1682, 7. novembar, 1990, 51.

Lista referenci

Arhivski izvori

Arhiv Muzičke omladine Makedonije [Arhiva na Muzička mladina na Makedonija]:

- Knjiga za evidencija na programskata aktivnost na RK MMMM – 1978
- Knjiga za evidencija programskite aktivnosti na RK MMM – 1979
- Knjiga za realizirani programski aktivnosti na RK MMM – 1980
- Knjiga za evidencija na programskite aktivnosti na RK MMM – 1981
- Knjiga za evidencija na realizirani programski aktivnosti na RK MMM – 1982
- Knjiga za evidencija na realiziranite programski aktivnosti na RK MMM – 1983
- Knjiga za evidencija na realiziranite programski aktivnosti na RK MMM – 1984
- Knjiga za evidencija na realiziranite programski aktivnosti na RK MMM – 1985
- Knjiga za evidencija na programski aktivnosti na RK MMM – 1986
- Knjiga za evidencija na realizirani programski aktivnosti na RK MMM – 1987
- Knjiga za evidencija na realizirani programski aktivnosti na RK MMM – 1988
- Dnevnik 1989, MMM
- Dnevnik 1990, MMM

Arhiv Jugoslavije, Fond Muzičke omladine Jugoslavije (476):

- Registrature 1, 2, 5, 37, 49, 61, 63, 65, 66, 71, 74

Štampa i periodika

Ekran (Skoplje: Nova Makedonija, 1970–2008)

Večer (Skoplje: Nova Makedonija, 1963–2023)

Kulturen život (Skoplje: Kulturno prosvetna zaednica na Makedonija, 1956–2022)

Mlad borec (Skoplje: Mladinski sojuz na Makedonija, 1944–2001)

MM: spisanie za muzika i kultura (Kumanovo: OK na Muzička mladina na Kumanovo, 1989–1990)

Nova Makedonija (Skoplje: NIP „Nova Makedonija”, 1944–2023)

Trotoar: spisanie za popularna muzika i film (Skoplje: NIP Faust, 1993–1994)

Anonim. „Nedela na mladite tvorci”. *Mlad borec*, br. 1274, 18. april, 1979, 17.

Anonim. „Vo fokusot”. *Ekran*, br. 534, 6. februar, 1981, 7.

Anonim. „Serija koncerti”. *Mlad borec*, br. 1345, 25. mart, 1981, 21.

Anonim. „Našite rokeri za etiopskite majki – hrana za nivnite deca!!!” *Mlad borec*, br. 1475, 6. mart, 1985, 14.

- Anonim. „Skopje džez festival 1986 – Internacionalen Skopski džez festival od ideja do ostvarivanje”. *Bilten na Muzička mladina na Makedonija*, 1986, 1.
- Anonim. „Telex”. *Mlad borec*, br. 1673, 6. april, 1990, 41.
- Anonim. „MM, spisanie za muzika i kultura”. *Kritika*, 30. septembar 2014, <https://kritika.mk/mm-spisanie-za-muzika-i-kultura/>.
- Anonim. „Mužički branovi”. *Večer*, br. 6312, 26. oktobar, 1983, 15.
- Anonim. „Mužički branovi”. *Večer*, br. 6318, 2. novembar, 1983, 15.
- Anastasova-Čadikovska, Snežana. „Muzika, mladi, Makedonija”. U: *Muzička Mladina vo Makedonija*, 2–7. Skoplje: Muzička mladina na Makedonija, 1993.
- Belopeta, Oliver. „Tivko do uspehot”. *Nova Makedonija*, br. 13196, 16. oktobar, 1983, 8.
- Boškova, Kiraca. „Podium na mladi”. *Mlad borec*, br. 1389, avgust, 1982, 10.
- Dimitrievski, A., Jolevski, Lj. „Sovremen elitizam”. *Mlad borec*, br. 1682, 7. noembar, 1990, 51.
- Dimitrov, A., Osmanli, T., Taleski, K. „Vo sabota navečer: razonoda na mladite ili...”. *Mlad borec*, br. 1247, 14. oktobar, 1978, 17–19.
- E. K. „Muzika za site mladi. Jubilei”. *Mlad borec*, 17. decembar, 1975, 21.
- Hofman, Ivan. „Pod stegom Partije. Muzika socijalističkog realizma – primeri SSSR i Jugoslavije”. *Godišnjak za društvenu istoriju* 1–3 (2005): 41–63.
- H. P. „I ljubov i muzika”. *Mlad borec*, br. 1266, 21. februar, 1979, 15.
- H. P. „Drugaruvanje so muzikata”. *Mlad borec*, br. 1300, 9. januar, 1980, 26.
- Jolevski, Ljupčo, Dabić, Zoran, Lazarov, Simeon. „Sedum godini vernost”. *Mlad borec*, br. 1555, 9. novembar, 1988, 42–43.
- Jolevski, Ljupčo. „Improvizaciji od životot. Laslo Dorman – džezot niz objektivot”. *Mlad borec*, br. 1494, 6. novembar, 1985, 6.
- Jolevski, Ljupčo. „Pirova pobeda”. *Mlad borec*, br. 1670, 21. februar, 1990, 47.
- Karakaš, Branko. „Kade odi našata zabavna muzika?”. *Nova Makedonija*, br. 9656, 9. decembar, 1973, 12.
- Kostadinovski, Kostadin. „Pozitivna ocenka”. *Nova Makedonija*, br. 12872, 21. novembar, 1982, 10.
- Kostadinovski, Kostadin. *Tito i muzičkata umetnost*. Skoplje: Naša knjiga, 1983.
- Manevski, M. „Muzičkata mladina denes. Proniknuvanje vo združeniot trud”. *Nova Makedonija*, br. 10747, 21. decembar, 1976, 10.
- Mikić, Vesna. „Muzika kao sredstvo konstrukcije i rekonstrukcije revolucionarnog mita – Dan Mladosti u SFRJ”. *Zbornik Matice srpske za scenske umetnosti i muziku* 40 (2009): 129–136.
- Novakovska, Eleni. „Macedonia”. U: *The History of European Jazz – The Music, Musicians and Audience in Context*, urednik Francesco Martinelli, 581–593. Scheffield, Bristol: Equinox Books Publishing, 2018.
- Novakovska, Eleni. „Za početocite i razvojot na zabavnata i džez muzika vo Makedonija”. U: *Muzikata na počvata na Makedonija od Atanas Badev do denes. Prilozi za istražuvanje na istorijata na kulturata na počvata na Makedonija*, knjiga 12, urednici Georgi Stardelov, Dragoslav Ortakov, Dimitrije Bužarovski, 241–251. Skoplje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite, 2004.

- Novakovska, Eleni. „Razvoj na džez muzikata vo Makedonija”. Diplomski rad, Fakultet za muzička umetnost - oddel za muzikologija, Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij”, Skoplje, 1996.
- Novakovska, Eleni. „Džezot, kulturnata politika i mediumite vo Makedonija (1944–1970)”. Predavanje u okviru „Struške muzičke jeseni” održano 9. septembra 2017.
- Pavlović, S. „MM 1990, Trotoar 1993”. *Trotoar*, juni, 1993, 4.
- Pedevski, Velibor. „Palecot nagore”. *Ekran*, br. 605, 18. jun, 1982, 53.
- Pedevski, V. „Komplementarnost, a ne rivalstvo.” *Ekran*, br. 607, 2. jul, 1982, 41.
- Pedevski, V. „Tajnite na džez sejšnot”. *Ekran*, br. 625, 5. novembar, 1982, 4.
- Pedevski, Velibor. „Imeto ne e presudno: kon nastapite na ‘D’Bojs’, ‘Animatori’ i ‘Kinkald’ vo Skopje”. *Nova Makedonija*, br. 13217, 6. novembar, 1983, 8.
- Pedevski, Velibor. „Samo čekor do uspehot”. *Nova Makedonija*, br. 13224, 13. novembar, 1983, 8.
- Pedevski, Velibor, Belopeta, Oliver. „Koncert na Mišel Petručijani”. *Ekran*, br. 901, 18. februar, 1988, 34.
- Petrović, Miodrag. „Prošetka po Pariskite trotoari. Trioto na Marsel Azola (Paris)”. *Mlad borec*, br. 1510, april, 1986, 15.
- Popovski, Ljupčo. „Muzičari i pokrovitelji”. *Mlad borec*, br. 136, 1. april, 1981, 10.
- Raković, Aleksandar. *Rokenrol u Jugoslaviji 1956–1968*. Beograd: Arhipelag, 2011.
- Raković, Aleksandar. „Savez socijalističke omladine Jugoslavije i Muzička omladina Jugoslavije u sporu oko rokenrola 1971–1981”. *Tokovi istorije* 3 (2012): 159–189.
- Raković, Aleksandar. „Rokenrol u socijalističkoj Jugoslaviji. Od zabave gradske omladine do nacionalne kulture”. U: *San o gradu: zbornik radova, urednici Emir Kusturica, Aleksandar Vraneš*, 427–439. https://doi.org/10.18485/ai_san_o_gradu.2018.ch18. Beograd: Andrićev Institut, 2018.
- Skalovski, Todor. „Problemi na muzičkiot amaterizam”. *Kulturen život* 4 (jul/avgust 1959): 1–2.
- Stankovski, Boško. „Kulturno-zabavniot život treba da odi vo čekor so sovremenite baranja”. *Kulturen život* 1–2 (februar 1958): 3–9.
- S. As. „Nie svirime makedonski rok”. *Ekran*, br. 949, 19. januar, 1989, 30–31.
- Stefanoski, Mirko. „Muzička mladina. Muzički karavani”. *Studentski zbor*, br. 33, 22. novembar, 1977, 14.
- „Šlager”. U: *Enciklopedijski leksikon. Mozaik znanja. Muzička umetnost*, urednik Dušan Plavša. 576. Beograd: Interpres, 1972.
- Tanaskova, Fidanka. „Polovina milion členovi: 25 godini Muzička mladina na Makedonija”. *Mlad borec*, br. 1293, 21. novembar, 1979, 17.
- „Tancov orkestar na RTS. Koncert, 16. 1. 1978”. Koncertni program.
- Todorčevska, Jelica. „Tvorečki rastež”. *Kulturen život* 3 (mart 1978): 34–35.
- V. P. „Interesna koncertna večer vo Skopje. Pokana za koncert”. *Nova Makedonija*, br. 13175, 25. septembar, 1983, 8.
- V. L. P. „Muzički tuš”. *Mlad borec*, br. 1321, avgust, 1980, 3.
- Velkov, Vladan. *Evgenij Ladislav Palfi. (Ne)zaboraveniot genij*. Skoplje: Makedonska iskra, 2009.
- Vučetić, Radina. *Koka-kola socijalizam*. Beograd: JP Službeni glasnik, 2015.

„Zabavna muzika”. U: *Enciklopedijski leksikon. Mozaik znanja. Muzička umetnost*, urednik Dušan Plavša, 661–662. Beograd: Interpres, 1972.

Z. D. „Rok predizvik”. *Mlad borec*, br. 1390, 22. septembar, 1982, 19.

Žabeva Papazova, Julijana. *Popularna muzika. Teorija i istorija*. Skoplje: Templum, 2014.

Intervjui

Aleksandar Gerasimovski-Gero, „Intervju za Skopski džez festival”. Intervju vodila Eleni Novakovska 14. juna 1995. u Skoplju.

Aleksandar Gerasimovski-Gero, intervjvu vodila Julijana Papazova 17. decembra 2020. i 6. oktobra 2021. u Skoplju.

Gabaret Garo Tavitjan, intervju vodila Eleni Novakovska 18. maja 1995. u Skoplju.

Goce Dimovski, „Intervju za Skopski džez festival”. Intervju vodila Eleni Novakovska 23. maja 1995. u Skoplju.

Mirko Stefanovski, intervju vodila Julijana Papazova 11. marta 2021.

PRILOG

Tabela 1. Hronologija rok kocerata u organizaciji MOM-a, 1978–1990.

Datum	Učesnici	Vrsta događaja	Mesto održavanja
12. 1. 1978.	grupa „Leb i sol”, Zabavni vojni orkestar (Armiski zabaven orkestar), Janko Uzunov i grupa „Detelinka”, Lena Trajkovska, grupa „Makedonija”, Cvetanka Laskova, Dragan Mijalkovski, izvođači narodne muzike	koncert narodne i zabavne muzike (prikupljanje sredstava za izgradnju puta)	Sportsko-rekreativni centar (SRC) „Kale”, Skoplje
29. 6. 1979.	grupe „Makakus”, „Vat”	Savezna ORA „Streževo ’79”, koncert za brigadire	Streževo
11. 8. 1979.	grupe „Makakus”, „Homo Sapiens”	Savezna ORA „Mariovo ’79”	Mariovo
24. 11. 1979.	grupe „Den za den”, „Leb i sol”	koncert povodom proslave 25-godišnjice MOJ-a u Skoplju	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
27. 3. 1980.	grupe „Pozicija mat”, „Model”	grupno muziciranje	Muzički klub „25. maj”, Skoplje
29. 3. 1980.	grupa „Pozicija mat”, Jakov Drenkovski (gitara, vokal), Jane Penov (gitara), Silvana Čuleva (flauta), Vera Mitrović (flauta), Huana Vlasisavljević (violina)	svečana i tematska konferencija MOJ-a, animator: Kire Pečijarevski	Dom omladine „25. maj”, Muzički klub „25. maj”, Skoplje
3. 4. 1980.	grupa „Triangl”, animator: Oliver Zajkov	muzički klub	Dom omladine „25. maj”, Muzički klub „25. maj”, Skoplje

april, 1980.	sastavi „Den za den”, „Trn vo oko”, „Služben vlez”, „Čuden kroj”, Džez kvintet pri Fakultetu muzičke umetnosti (FMU), Jakov Drenkovski (gitara, vokal), B. Stojanovski (gitara), Huana Vlasisavljević (violina), Mihajlo Kufojanakis (violina), „Bras kvartet”, voditelji: Sonja Gizdarevik, Kire Pečijarevski)	„Susret i nošenje štafete mladosti '80”	Dom omladine „25. maj”, Sala za ples, Skoplje
april, 1980.	grupa „Pozicija mat”	„Susret i nošenje štafete mladosti '80”	Dom omladine „25. maj”, plato ispred Doma, Skoplje
april, 1980.	izvođenje bluz, rok i narodne muzike, grupe „Pozicija mat”, „Lavirint”, „Gen 2”, „Razboj”, „Model”, „Služben vlez”, „Pop selekcija”	„Susret i nošenje štafete mladosti '80”	Dom omladine „25. maj”, Muzički klub „25. maj”, Skoplje
21. 4. 1980.	grupe „Čuden kroj”, „Model”, „Ex”, „Triangl”, Jakov Drenkovski (vokal i gitara), Ljupčo Stojanovski (gitara), KUD „Goce Delčev”, „Metalec”, mladi izvođači pri MBS	proslava „Dana punoletstva”	Dom omladine „25. maj”, Sala za ples, Skoplje
23–29. 4. 1980.	grupa „Klas. D” (Melburn, Australija)	rok koncerti	Delčevo, Radoviš, Tetovo, Skoplje, Bitolj
24. 5. 1980.	grupa „Fotomodel” (Vojvodina)	koncert u sklopu priredbi MOJ-a	Skoplje
2. 6. 1980.	grupe „Pozicija mat”, „Trn vo oko” i folklorni ansambli	priredba „Mladi za Tita”	Dom omladine „25. maj”, Sala za ples, Skoplje
3. 7. 1980.	grupa „Model” i folklorni ansambli	svečano otvaranje letnjeg muzičkog kluba	Muzički klub „25. maj”, Skoplje
19. 7. 1980.	grupa „Tost sendvič” zajedno s izvođačima iz drugih žanrova	priredba povodom svečanog otvaranja večeri na jezeru	Skoplje
26. 7. 1980.	grupa „Tartif” zajedno s izvođačima iz drugih žanrova	„Skopske večeri na jezeru”	Skoplje
2. 8. 1980.	grupa „Tartif” zajedno s izvođačima iz drugih žanrova	„Skopske večeri na jezeru”	Skoplje
16. 8. 1980.	grupa „Promeneto vreme” zajedno s izvođačima iz drugih žanrova, animator: Mirko Stefanoski	„Skopske večeri na jezeru”	Skoplje
14. 11. 1980.	grupa „Triangl”	brucošijada, organizatori: MOM i Dom omladine „25. maj”	Dom omladine „25. maj”, Muzički klub „25. maj”, Skoplje
1980.	grupa „Pozicija mat”	rok koncert	Dom omladine, Štip

1. 4. 1981.	grupe „Atomski svet”, „Dokaz”	priredba za mlade u Štipu povodom nošenja štafete mladosti	Dom omladine, Štip
22–23. 9. 1981.	grupa „Makakus”	manifestacija „Mladost Sutjeske” (SR BiH)	Tjentište
27. 10. 1981.	grupa „Leb i sol”	rok koncert	gimnazija, Delčevo
28. 10. 1981.	grupa „Leb i sol”	rok koncert	Dom kulture, Probištip
19. 12. 1981.	grupa „Makakus”	„Radoviški susreti MOM”	Radoviš
10. 2. 1982.	grupa „Triangl”	rok koncert	Dom kulture, Kriva Palanka
4. 3. 1982.	grupa „Triangl”	rok koncert i promocija singla „Glineno oko”	Dom omladine, Štip
21. 3. 1982.	grupa „Pozicija mat” i drugi sastavi	svečani koncert povodom Štafete mladosti	Svečana scena, Prilep
10. 4. 1982.	grupa „Infarkt”	koncert u čast bratimljenja jugoslovenskih škola	Centralna osnovna škola „Grigor Prličev”, Ohrid
24. 4. 1982.	grupa „Leb i sol”	„Vozom / autobusom u operu”	Dom omladine, Skoplje (publika iz MO Radoviša i Štipa)
22. 5. 1982.	grupa „Infarkt”	svečanost	Omladinski rekreativni centar, Ohrid
14. 6. 1982.	grupa „Homo Sapiens”	međupštinska saradnja između Štipa i Bitolja	Dom omladine, letnja bašta, Štip
2. 10. 1982.	grupe „Cilinder”, „Karamela”, „Ambasadori”, „Divlje jagode”, „Paskvelija”, „Točak”	rok izazov	Gradski stadion, Skoplje
17. 10. 1982.	grupa „Makakus”	koncert	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
5. 3. 1983.	grupa „Makakus”, Jakov Drenkovski	svečana priredba povodom republičkog savetovanja makedonskog Crvenog krsta	Dojran
11–12. 3. 1983.	Prvo veče: grupe „Una”, „Luj”, „Prvo lice edinina” i „Amanet”, zatim Margarita Veskovska, Ljupčo Sekulov i Vojo Radeski; Drugo veče: „Ibis” (Knjaževac), „Maestro” (Novi Sad), „Makakus” (Skoplje); Duško Ivanovski (Titograd), Miran Barašić (Novi Sad)	Akustičarski festival (AFES)	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
15. 3. 1983.	grupe „Avtogram”, „Bastion”, „Memorija”, „Bon-ton”, „Psiho”, „Tumba”, „Padot na Vizantija”, „Moral”, „Šarm” i dr.	koncert za gladne iz Etiopije	Dom omladine „25. maj”, Skoplje

18. 5. 1983.	grupe „Makakus”, „Veritas”	Svetski dan studenata	Studentski dom „Goce Delčev”, Skoplje
jul 1983.	grupa „Makakus”	10-godišnjica „Podijuma za mlade”	festival „Ohridsko leto”, Ohrid
30. 8. 1983.	grupa „Makakus”, Jakov Drenkovski	festival „Skopsko leto”, koncert povodom 80-godišnjice Ilindenskog ustanka	Kuršumli An, Skoplje
1. 10. 1983.	grupe „Bastion” i „Pramen” (Skoplje), „Disciplina kičme” (Beograd), „Parlament” (Zagreb)	rok koncert	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
9. 10. 1983.	grupe „Makakus”, „Veritas”	muzičko-poetska priredba za metalske radnike iz Jugoslavije	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
17. 3. 1984.	grupa „Veritas”	„Radoviški susreti MOM”	Radoviš
20. 3. 1984.	grupa „Veritas”	40-godišnjica časopisa <i>Mlad borec</i>	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
30–31. 3. 1984.	Prvo veče: grupe „Paraduštri” (Subotica), „Una” (Skoplje), „Zima” (Skoplje), „Prva Pomoć” (Novi Sad), „Zibis” (Beograd); Drugo veče: „Veritas” (Skoplje), „Šarm” (Skoplje), „Slobodna pravница” (Novi Sad), „Tablete protiv stida” (Čakovec), „Filozofski tuš” (Skopje), „Ibis” (Knjaževac)	AFES	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
10. 4. 1984.	grupa „Šik”	predaja štafete mladosti	Dom omladine, Štip
5. 5. 1984.	grupe „Memorija”, „Pramen”	Dan mladosti	Trg Maršala Tita, Skoplje
22. 5. 1984.	grupa „Veritas”	Dan mladosti	Trg Maršala Tita, Skoplje
21. 5. 1984.	grupe „Model”, „Avtogram”	koncert	Trg Maršala Tita, Skoplje
2. 8. 1984.	grupa „Makakus”	godišnjica Antifašističkog saveza za narodno oslobođenje Makedonije (Антифашистичко собрание на народното ослободување на Македонија)	Prohor Pčinski
mart, 1985.	Prvo veče: Aljoša Simjanovski, Jakov Drenkovski, Ljupčo Stojanovski, „Makakus”; Drugo veče: „Krigla” (Novi Sad), „Kos hitac” (Novi Sad), „Vigvam bend” (Zagreb), „Epitaf” (Ljubljana), „Varijanta 2” (Maribor), Bojan Rabzelj (Krško), Silvana Ilievska (Skoplje), Tošo Pankov (Skoplje), „Šarm” (Skoplje), „Filozofski tuš” (Skoplje), Ljupčo Sekulov (Bitolj), „Refina” (Kumanovo); Treće veče: Đorđe Balašević (Novi Sad)	AFES	Dom omladine „25. maj”, Skoplje

17. 5. 1985.	grupa „Leb i sol”	rok koncert	Fakultet likovne umetnosti, Skoplje
18. 5. 1985.	grupa „Leb i sol”	Festival mladih radnika Jugoslavije	Trg Maršala Tita, Skoplje
14. 6. 1985.	grupa „Luj”	otvaranje Savezne ORA na autoputu „Bratstvo i jedinstvo '85”	Autoput „Bratstvo i jedinstvo”
1. 7. 1985.	grupa „Luj”	„Skopsko leto”	Suli An, Skopje
25. 3. 1986.	grupa „Fora”	XII kongres SSO Makedonije	Srednoškolski dom, Skoplje
22. 4. 1986.	grupe „Last Expedition”, „RAH”, „Feniks”, „Asteriks”, „Majka Tereza”, „Fora”, „Haos in Laos”, „Memorija”, „Moral”	„Dan punoletstva”	Trg Maršala Tita, Skoplje
22. 6. 1986.	grupe „Zijan” (Đevdelija), „Raskoljnikov” (Skoplje), „Hari Mata Hari” (Sarajevo), „Električni orgazam” (Beograd), „EKV” (Beograd)	„Skopsko leto”, rok hepening	Letnji kino-park, Skoplje
27. 2. 1987.	grupe „RAH”, „Penzus mit Nirvana”, „Rokenroleri”	rok koncert	Gradski obrazovni centar „Zdravko Cvetkovski”, Skoplje
20. 4. 1987.	grupe „Deus”, „Aleksandar Makedonski”, „Haos in Laos”, „Berza”, „Ulis”, „Avtogram”, „Mizar”, „Zijan”, „Galija” (Niš), „Arnold Lejn”, kao i Željko Bebek (Sarajevo)	Štafeta mladosti	Skopski sajam, Skoplje
20. 4. 1987.	Žaklina Stefkovska, „Fora”, „Ulis”, „Avtogram”, „Haos in Laos”, „Tonka-Đoksi”, AKUD „Mirče Acev”	Štafeta mladosti	Plato ispred Makedonskog narodnog teatra, Skoplje
8. 5. 1987.	grupe „Valentino”, „Zijan”, „Bon-ton”, „Intervali”	rok koncert	Dom kulture, Strumica
9. 5. 1987.	grupe „Bezimeni”, „Divlje jagode”	rok koncert	Srednjoškolski dom „Zdravko Cvetkovski”, Skoplje
29. 5. 1987.	grupa „Demijan bend”	rok koncert	Letnji kino-park, Skoplje
12. 6. 1987.	grupa „Demijan bend”	rok koncert	Trg slobode, Štip
18. 6. 1987.	grupe „Asteriks”, „RAH”, „Kora”	Savezna ORA „Skoplje '87”	Skoplje
26. 6. 1987.	grupe „Leb i sol”, „EKV” (Beograd), „Električni orgazam” (Beograd), „Film” (Zagreb), zatim Masimo Savić (Zagreb), kao i grupe „Aleksandar Makedonski”, „Kora”, „Demijan bend”	„Skopsko leto”, rok koncert	Gradski stadion, Skoplje

2. 8. 1987.	grupa „Zijan”	međurepublička razmena	Dom kulture, selo Jabuka
30. 10. 1987.	grupa „Leb i sol”	rok koncert	Kulušić, Zagreb
31. 10. 1987.	grupa „Leb i sol”	rok koncert	Kulušić, Zagreb
1. 11. 1987.	grupa „Leb i sol”	rok koncert	Kulušić, Zagreb
29. 1. 1988.	grupe „Fora”, „Fobija”, „Saygon”	rok koncert	selo Rakotnici
31. 1. 1988.	grupe „Fora”, „Fobija”, „Super Nova”	rok koncert	selo Trubarevo
5. 2. 1988.	10 rok grupa	republička gitarijada	Sportski centar, Kumanovo
20. 2. 1988.	grupe „Super Nova”, „Aleksandar Makedonski”	rok koncert	selo Zelenikovo
21. 2. 1988.	grupe „Fobija”, „Super Nova”, „Aleksandar Makedonski”	rok koncert	Osnovna škola „Aco Šopov”, Skoplje
19. 3. 1988.	grupe „Super Nova”, „Kleopatra”, „Saygon”, „Talični Tom”	Omladinski memorijalni kros „Veljko Vlahović”	Stadion „Metalurg”, Skoplje
14. 4. 1988.	grupa „Divlje jagode”	humanitarni koncert za izgradnju spomen obeležja Sremski front	Košarkaški klub „Rabotnički”, Skoplje
9–11. 5. 1988.	grupe „Super Nova”, „Talični Tom”	„Pedagogijada ’88”	Hotel „Skala”, Skoplje
20. 5. 1988.	grupe „Fora”, „Super Nova”, „Kleopatra”, „Talični Tom”, „Arena”, „Mrgudi” (Beograd), „Petar Pan” (Beograd)	„Dan mladosti ’88”	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
23. 5. 1988.	grupe „Haos in Laos”, „Mizar”, „Zijan”, „Električni orgazam” (Beograd)	„Dan mladosti ’88”	Trg Maršala Tita, Skoplje
12. 10. 1988.	grupa „Leb i sol”	manifestacija „Lord Ekstra”	Trg Maršala Tita, Skoplje
14. 1. 1989.	prvonaagrađene grupe na „Rok festu”: „Talični Tom”, „Tornado”, „Kleržo”, „Premier”	„Rok druženje ’89” (koncert i izložba)	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
21. 1. 1989.	grupe „Talični Tom”, „Hajlender”	kulturna akcija na selu	selo Rakotnici
17. 2. 1989.	grupa „Talični Tom”	koncert najboljih ansambala i pojedinaca u okviru MOM-a iz 1988.	Dom JNA, Skoplje
23. 2. 1989.		izložba rok fotografija	Dom kulture, Kumanovo
10. 4. 1989.	grupe „Niagara”, „Jean-Louis Albert” (Francuska), „Vladimir Kuzmin” i „Dinamik” (SSSR), „Divlje jagode”, „Partibrejkers” (Beograd), „Đavoli” (Split), zatim Elvis Kurtović (Sarajevo), kao i grupa „Oktobar 1864” (Beograd)	koncert „Ju rok za Jermeniju”	SRC „Kale”, Skoplje

24. 5. 1989.	grupe „Bastion” (Skopje), Džez kvintet iz Skoplja, „Dee Dee Mellow” (Zagreb)	multimedijalni koncert	Suli An, Skoplje
9. 9. 1989.	grupe „Super Nova”, „Arhangel”	ORA „Skoplje '89”	Skoplje
7. 10. 1989.	grupe „Refina”, „Kleržo”, „Arhangel”, „Super Nova”, „Argus” i dr.	„Nedelja za decu”, ulična manifestacija „Srce za decu”	Trg Maršala Tita, Skoplje
15. 12. 1989.	grupa „Leb i sol”	rok koncert	SRC „Kale”, Skoplje
25. 1. 1990.	grupa „Tutti Frutti” (Split)	rok koncert	SRC „Kale”, Skoplje
7. 2. 1990.	Mihail Boškovski-Mice, „Bis-Bez”, „Kleopatra”, „RAH”, „Arhangel”, „Gradot na svetlinata”, „Čak Beri bend”, „Honki tonki”	rok druženje (koncert i izložba)	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
14. 2. 1990.	grupe „Zabranjeno pušenje” (Sarajevo), „Bombaj Štampa” (Sarajevo)	rok koncert	SRC „Kale”, Skoplje
28. 2. 1990.	grupa „Garda”	rok koncert	Klub 25, Skoplje
1. 3. 1990.	grupa „Čak Beri bend”	rok koncert	Klub 25, Skoplje
8. 3. 1990.	grupa „Talični Tom”	rok koncert	Klub 25, Skoplje
10. 3. 1990.	džem sešn	rok koncert	Klub 25, Skoplje
19–23. 3. 1990.	grupa „Zana” (Beograd)	XIII kongres SSO Makedonije	Kumanovo, Probištip, Radoviš, Strumica, Prilep
13. 4. 1990.	grupa „Memorija” s gostima „Vo gradot na svetlinata”	koncert	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
14. 4. 1990.	grupa „Memorija” s gostima Đina Papas Đoksi	koncert	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
1. 5. 1990.	grupe „Zana” (Beograd), „Galija” (Niš)	koncert povodom proslave 1. maja	Tvrđava Kale, Skoplje
9. 11. 1990.	grupa „Partibrejkers” (Beograd)	rok koncert	Dom omladine „25. maj”, Skoplje

Tabela br. 2. Hronologija džez koncerata u organizaciji MOM-a, 1976–1990.¹⁴⁶

Datum	Učesnici	Vrsta događaja	Mesto
1. 3. 1976.	Ljubomir Brandolica zajedno s drugim učesnicima (Milica Šperović, mladi pesnici)	muzičko-poetsko veče	Udruženje kompozitora Makedonije (UMK), Skoplje
19. 11. 1976.	Makedonska filharmonija, dirigent: Pero Petrovski; solista: Aci Bertancelj (klavir) (Ljubljana)	koncert posvećen Džorždu Geršvinu (George Gershwin)	Univerzalna sala, Skoplje

¹⁴⁶ Napominjemo da su nazivi ansambala i imena izvođača navedeni u originalu osim u slučaju makedonskih umetnika.

16. 1. 1978.	Plesni orkestar Radio-televizije Skoplje (RTS), dirigent: Aleksandar Džambazov	koncert	Dramski teatar, Skoplje
25. 12. 1978.	Milenko Tanasijević (klavir) (Skoplje) s drugim učesnicima (hor AKUD „Mirče Acev”, dirigent: Aleksandar Lekovski; pesnici: Kamelija Andonova i Ljupčo Siljanovski)	priredba za članove MOM-a (program: izbor horskih komada, makedonska poezija i džez improvizacija)	disko-klub „Taverna”, Skoplje
22.4.1979	Plesni orkestar RTS	„Nedelja mladih stvaralaca”	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
24. 11. 1979.	grupe „Den za den”, „Leb i sol” (Skopje)	koncert u okviru glavne proslave 25-godišnjice MOJ-a u Skoplju	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
25. 3. 1980.	„Brass Quartet” (Skoplje)	tematsko džez večer, animator: Velibor Pedevski	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
april, 1980.	Jakov Drenkovski (vokal i gitara), B. Stojanovski (gitara), Huana Vlajsavljević (violina), Mihajlo Kufojanakis (violina); „Brass Quartet”; grupe „Den za den”, „Trn vo oko”, „Služben vlez”, „Čuden kroj”, Džez kvintet pri FMU	„Susret i nošenje štafete mladosti '80”, voditelji programa: Sonja Gizdarević i Kire Pečijarevski	Dom omladine „25. maj”, Plesna sala, Skoplje
27. 5. 1980	Džez kvintet pri MBS	Tematsko džez večer	Dom omladine „25. maj”, Muzički klub, Skoplje
8. 1. 1982.	Džez kvartet „Makedonka”	koncert	Dom omladine, Štip
10. 4. 1982.	grupa „Infarkt”	koncert i igranka u čast bratimljenja jugoslovenskih škola	sala Centralne osnovne škole „Grigor Prličev”, Ohrid
juni, 1982.	grupa „Izlez”	koncert	Trg Maršala Tita, Skoplje
9. 11. 1982.	„Manfred Schoof Quartet” (SR Nemačka)	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
10. 11. 1982.	„Džez '82” (Makedonija)	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
11. 11. 1982.	džez sešn	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
12. 11. 1982.	„Lala Kovačev International Group”	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
13. 11. 1982.	„BT Top” (Bitolj), „B. P. Convention” (Zagreb)	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
19. 2. 1983.	Džez kvartet „Makedonka” (Štip)	koncert u okviru međuopštinske razmene između MO Kavadaraca i Štipa	Dom omladine, Štip
26. 2. 1983.	grupa „Ornament” zajedno s drugim izvođačima	koncert za građane i članove MOM-a u okviru manifestacije „Radoviški susreti MOM”	Gimnazija „Josip Broz Tito”, Radoviš

19. 4. 1983.	grupa „Ornament” zajedno s drugim izvođačima	celovečernja priredba povodom nošenja štafete mladosti	prostor ispred spomenika „Medvedov kamen”, Kruševo
6. 10. 1983.	Džez kvartet „Makedonka” (Štip), „Paskvelija” (Skoplje), „Džezi” (Beograd)	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
7. 10. 1983.	grupa „Ornament”, „Jávori Vilmos Quartet” (Mađarska)	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
8. 10. 1983.	„Saturnus Quartet” (Mađarska), Kvintet Goceta Dimitrovskog (Beograd), „Szabadosz Trio” (Mađarska)	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
9.10.1983	Plesni orkestar RTS, dirigent: Aleksandar Džambazov, „Skoplje džez kvartet”, „Igor Lešnik kvartet” (Zagreb), „Tone Janša kvartet” (Ljubljana)	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
18. 10. 1983.	„L’Orchestre sympathique” (Kanada)	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
2. 11. 1983.	„Kinkade” (Velika Britanija)	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
7. 11. 1983.	„La compagnie Bernard Lubat” (Francuska)	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
17. 11. 1983.	grupa „Ornament”	koncert povodom 20-godišnjice MOM-a; MO Kavadaraca, „Izbor za najbolji amaterski glas Tikveša”	Dom kulture, Kavadarci
20. 11. 1983.	grupa „Ornament” zajedno s drugim izvođačima	koncert za učenike i članove MO i koncert za građane	Pionirski dom i bioskop, Valandovo
10. 2. 1984.	grupe „Dejzi”, „Ornament” zajedno s drugim izvođačima (baletska grupa „Mag”, ženski hor pri Domu kulture Kavadarci)	koncert za članove MO i građanstvo u okviru međuopštinske razmene MO Kavadaraca i Štipa	Dom kulture, Štip
24. 5. 1984.	grupa „Ornament” i pesnici iz Osnovne škole „Mito Hadživasilev Jasmin”	koncert za Dan mladosti	Trg, Kavadarci
25. 5. 1984.	grupa „Ornament”	dva koncerta	Trg, sala osnovne škole, Kočani
26. 5. 1984.	grupa „Ornament” zajedno s drugim izvođačima („Veritas”, baletska grupa „Swing” iz Skoplja, KUD „Goce Delčev” iz Delčeva)	svečani program u okviru manifestacije „Gocevi denovi ’84”	Delčevo
27. 5. 1984.	grupa „Ornament”	koncert	Sveti Nikole
3. 8. 1984.	grupa „Ornament”	završni koncert u okviru manifestacije „Izbor za najbolji amaterski glas Tikveša”	Kavadarci
15. 10. 1984.	Izložba džez fotografija Miše Hohštetera, Lada Janše i Toneta Stojkova (Slovenija)	Skopski džez festival	Skoplje

16. 10. 1984.	Milenko Tanasijević (klavir) (Skoplje), Oregon (SAD)	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
16. 10. 1984.	„Ganelin Trio” (SSSR)	Skopski džez festival	Dom kulture, Štip
17. 10. 1984.	„Jazzy” (Beograd), „Ganelin Trio” (SSSR)	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
18. 10. 1984.	„Paskvelija” (Skoplje), Henri Texier (Francuska)	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
19. 10. 1984.	džem sešn, video džez	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
20. 10. 1984.	„Point blank” (Beograd)	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
31. 10. 1984.	„Fingers” (Velika Britanija)	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
14. 12. 1984.	„Paskvelija” (Skoplje)	koncert	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
13. 5. 1985.	Milenko Tanasijević (klavir) (Skoplje)	koncert	Dom kulture, Ohrid
18. 10. 1985.	Laslo Dorman (Novi Sad), „Makedonija diksilend bend” (Štip)	Skopski džez festival (izložba fotografija i koncert)	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
21. 10. 1985.	„Claude Barthélemy Trio” (Francuska), Bob Moses & Billy Martin (SAD)	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
22. 10. 1985.	„Tenor Tonic Quartet” (Velika Britanija), Jerry Ricks (SAD)	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
23. 10. 1985.	„International Jazz Quartet” (SAD, SFRJ) (Boško Petrović, vibrafon, Kenny Drew, klavir, Peter Herbert, kontrabas, Alvin Queen, bubnjevi); Joachim Kühn (SR Nemačka), Woody Shaw & „Tone Janša Band”	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
29. 10. 1985.	Nikola Srdić (klarinet), Srboslava Vuksan-Lopušanski (klavir) (Srbija)	koncert u okviru Dana makedonske muzike (na programu je i Džez sonata za klarinet i klavir od Miroslava Štakića)	Salon 19`19, Skoplje (organizatori: UKM i MOM)
17. 1. 1986.	Plesni orkestar RTS, dirigent: Vojislav Simić (Beograd), solisti: Nada Knežević (Beograd), Ana Kostovska (Skoplje), „New Swing Quartet” (Ljubljana)	veče plesne i džez muzike	Dom JNA, Skoplje
27. 2. 1986.	Azzola / Caratini / Fosset (Francuska)	koncert za članove MOM-a i građane	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
23. 5. 1986.	„Dirty Dozen Brass Band” (SAD)	koncert za članove MOM-a i građane	Dom omladine „25. maj”, Skoplje

23. 10. 1986.	„Depart” (Austrija), „Gitanes” (Francuska), „Eddie Harris Trio” (SAD)	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
24. 10. 1986.	„Geoff Warren Quartet” (Velika Britanija), „Dejan Pečenko Trio” (Maribor), Bill Hardman & „Junior Cook Quintet (SAD)”	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
24. 10. 1986.	„Opas Jazzband” (SR Nemačka), „Mitch Sauer Blues Band” (SR Nemačka)	Skopski džez festival	Strumica
25. 10. 1986.	„Opas Jazzband” (SR Nemačka), „Mitch Sauer Blues Band” (SR Nemačka), Biréli Lagrène (Francuska)	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
26. 10. 1986.	„Opas Jazzband” (SR Nemačka), „Mitch Sauer Blues Band” (SR Nemačka), „Lou Donaldson Quartet” (SAD)	Skopski džez festival	Dom omladine „25. maj”, Bioskopska sala, Skoplje
23. 3. 1987.	„Maxime Gats Quartet” (Francuska)	koncert	Dom omladine „25. maj”, Skoplje
22. 10. 1987.	Aderhard Roidinger & Peter O’Mara, Trio: John Lindberg, Wolfgang Schmitke, Uve Kropinski	Skopski džez festival	Makedonski narodni teatar (stari objekat), Skoplje
23. 10. 1987.	„Emphasis on Jazz” (Švedska), Eddie „Guitar” Burns & John Morris (SAD), „Paul Bley Quartet” (SAD)	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
24. 10. 1987.	„Lol Coxhill Quartet” (Velika Britanija), „John Abercrombie Trio” (SAD), Joachim Kühn (SR Nemačka)	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
25. 10. 1987.	„Energy Transfer” (SR Nemačka), „Blue Box” (SR Nemačka), „Betty Carter Trio” (SAD)	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
19. 2. 1988.	„Michel Petrucciani Trio” (Francuska)	koncert	Univerzalna sala, Skoplje
20. 10. 1988.	Gérard Badini „Swing Machine”, Vladimir Čekasin & Oleg Malokaedov (SSSR), „Vienna Art Orchestra” (Austrija)	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
21. 10. 1988.	Joe Pass solo, Joe Pass, Boško Petrović & Damir Dičić, „Gary Burton Quintet” (SAD)	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
22. 10. 1988.	„Clark Tracey Quintet” (Velika Britanija), Dave Liebman „Quest” (SAD), „World Saxophone Quartet” (SAD)	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
24. 10. 1988.	Toni Kitanovski (gitara) i gudački oktet Fakulteta muzičke umetnosti (Skoplje)	koncert	Dom omladine „25. maj”, Skoplje

24. 5. 1989.	„Bastion”, Džez kvintet iz Skoplja, „Dee Dee Mellow” (Zagreb)	multimedijalni projekat, program: muzika, video instalacije, intervencije u prostoru	Suli An, Skoplje
18. 10. 1989.	Jan Garbarek & Eberhard Weber	Skopski džez festival	Makedoski narodni teatar, Skoplje
19. 10. 1989.	Dino Saluzzi, Cassandra Wilson	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
20.10.1989	„29 th Street Saxophone Quartet”, „George Adams Quartet” (SAD)	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
21. 10. 1989.	Bob Stewart „First Line Band”, „Freddie Hubbard Quintet”	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
22. 10. 1989.	„Sam Rivers Quartet”, Cecil Taylor	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
4. 11. 1989.	„Michael Brecker Quartet” (SAD)	koncert (deo turneje po gradovima Jugoslavije: Skoplje, Sarajevo, Beograd, Zagreb, Novi Sad)	Univerzalna sala, Skoplje
14. 11. 1989.	Karolina Petrovska (sintisajzer), Vladan Drobicki (trombon), Kvartet „Špato”, baletski ansambl pri MBS (Skoplje)	multimedijalni projekat	Klub M, Skoplje
15. 4. 1990.	Trio „Špato”	Koncert	Dom kulture, Kumanovo
28. 6. 1990.	ansambl „Putokazi” (Rijeka), dirigent: Miranda Đaković	koncert u okviru međurepubličke razmene	Suli An, Skoplje
25. 6. 1990.	„John McLaughlin Trio”	koncert	Bitolj
26. 6. 1990.	„John McLaughlin Trio”	koncert	Štip
27. 6. 1990.	„John McLaughlin Trio”	koncert	Univerzalna sala, Skoplje
16. 10. 1990.	Keith & Julie Tippett (Velika Britanija), „Reggie Workman Ensemble” (SAD)	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
17. 10. 1990.	„Don Pullen Trio” (SAD), Henry Threadgill „Very, Very Circus” (SAD), „John Scofield Quartet” (SAD)	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
18. 10. 1990.	„James Newton Quartet”, Jimmy Smith & Phill Upchurch	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
19. 10. 1990.	„Charles Lloyd Quartet”, „Eddie Harris Quintet”, „Dewey Redman Quartet”	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje
20. 10. 1990.	Jerry González „Fort Apache Band” (SAD), Hermeto Pascoal E Grupo (Brazil)	Skopski džez festival	Univerzalna sala, Skoplje